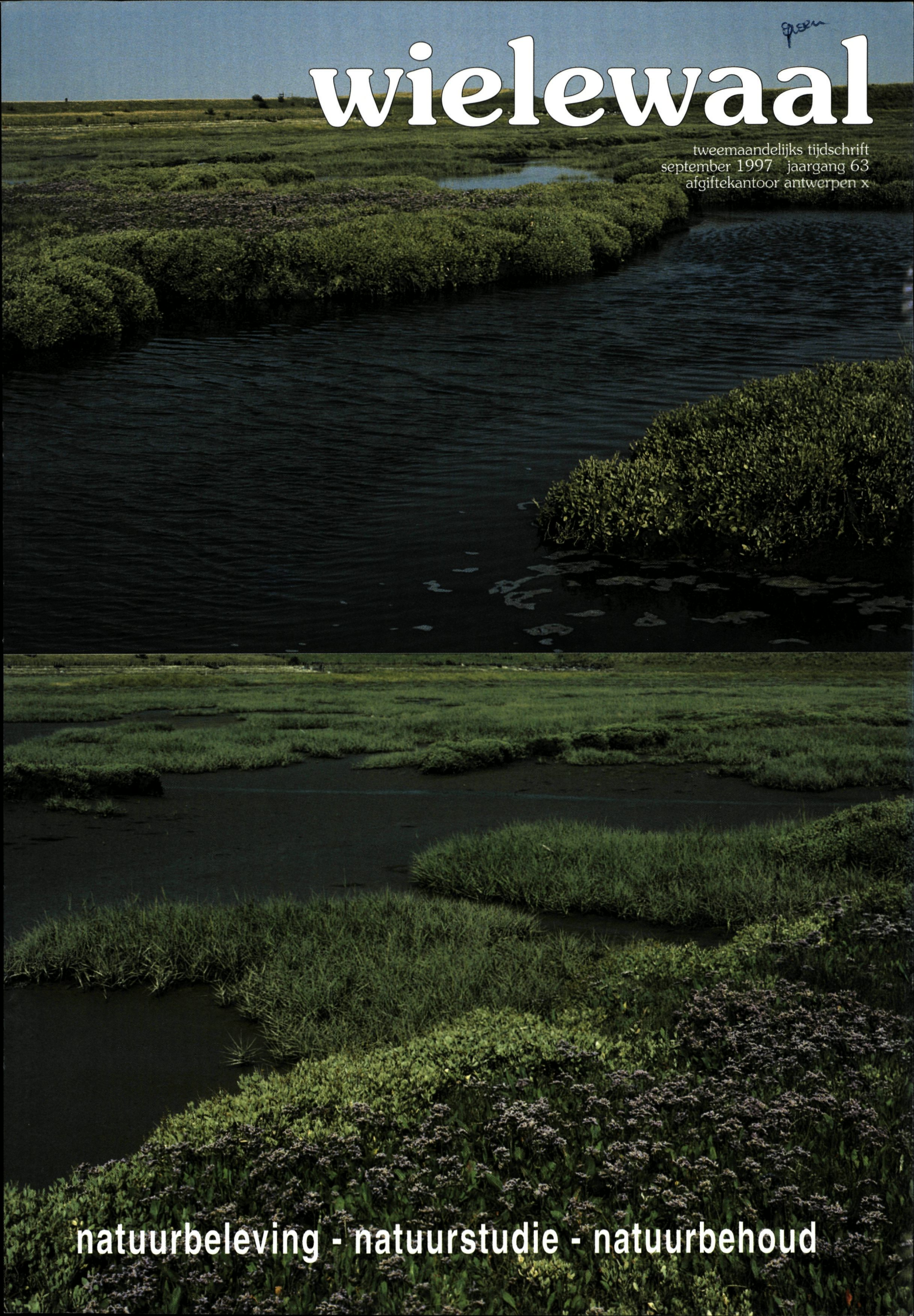
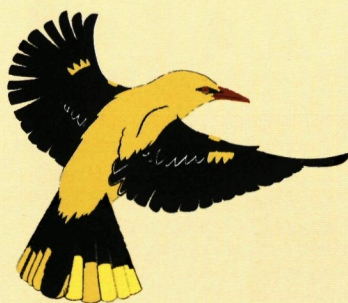

wielewaal

tweemaandelijks tijdschrift
september 1997 jaargang 63
afgiftekantoor antwerpen x

natuurbeleving - natuurstudie - natuurbehoud

**De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw**

Meer dan 50 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking

De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud

De vereniging beheert 4000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat 100
ha reservaatgronden.

Steun

U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten

U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk
steunen door een nalatenschap of
legaat. Door dergelijke
begunstigingen kon De Wielewaal
reeds herhaaldelijk waardevolle
natuurgebieden verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat.

Als lid ontvangt U

- zes maal per jaar Wielewaal,
boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar
Oriolus, het tijdschrift voor de
gevoerde vogelkijker

Administratie:

De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/41 22 52 - fax 014/43 96 51
giro 000-0319785-73

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:

België 600 F
Nederland en Luxemburg: 900 F
KNNV-leden 800 F
andere landen: 1.000 F

Wielewaalleden kunnen Natura
(KNNV) ontvangen voor een
verminderd tarief van 40 gulden of
775 F.

inhoud

145

Lamsoor: Zwinneblomme bij
uitstek

148

H.V.P.

150

Amfibieën en reptielen in het
Meerdaalwoud

153

In levende lijven

156

Activiteitenkalender

161

Behaag... Natuurlijk

165

Vogeljacht in Europa naar grensoverschrijdende
afspraken

166

In memoriam Rogier De Fraine

167

Reizen met De Wielewaal

170

Van Aalscholver tot Zeis

171

Voor u gesprokkeld

172

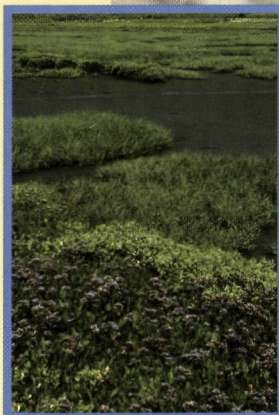
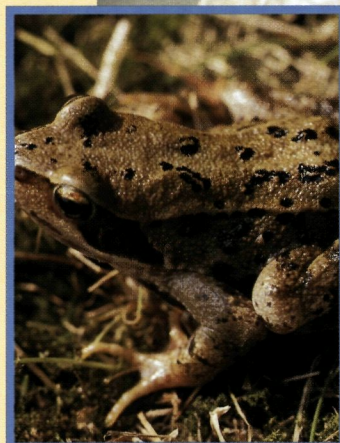
Verenigingsberichten

173

Goed om te weten

177

Boekbesprekingen

Omslag: Om van het paars van de bloeiende heide te genieten moet
je op droge zandgronden zijn. Om het paars van het Lamsoor van
dichtbij te bewonderen moet je springen, ploeteren door slijk en soms
overtijen. En dat geeft aanleiding tot gepekelde taal.

Realisatie: Van Gompel/Odyse b.v.b.a. - Turnhout
Tel. 014/41 66 39 - Fax 014/43 62 05

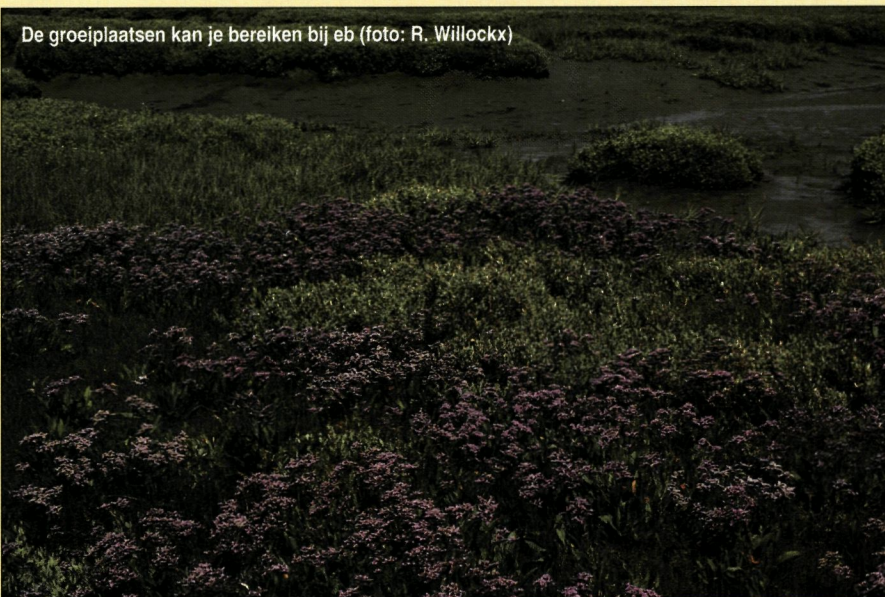
KAREL DE WAELE

Velden paarse bloemen,
zinderend in de hete
augustuslucht: neen, we
lopen niet in de
lavendelvelden van de
Provence en ook niet in de
heidevelden van de Kempen
of in Drenthe, maar wel in
het Zwin aan onze kust,
tussen de Lamsoren.

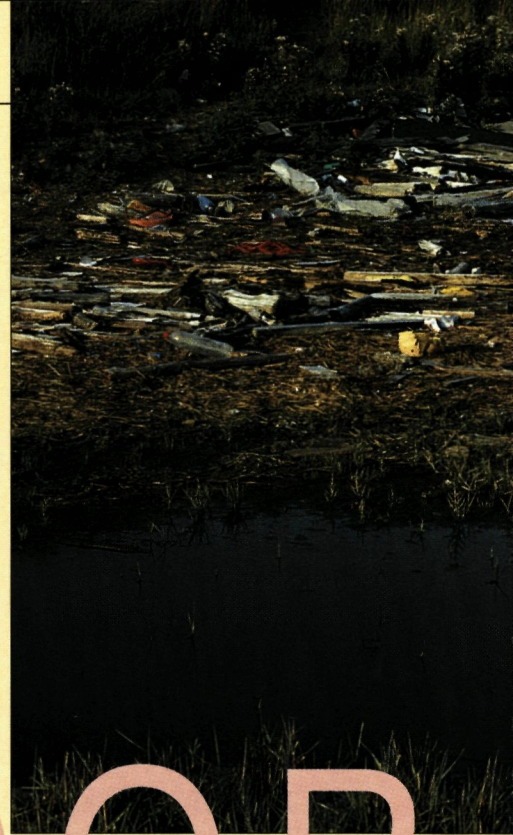
Lamsoor: zwinneblomme bij uitstek

De groeiplaatsen kan je bereiken bij eb (foto: R. Willockx)

EEN PLANT VAN EEN ZOUT MILIEU

Een beetje oplettend bezoeker van het Zwin zal al wel gezien hebben dat die "zwinneblomme", zoals ze ter plekke zo graag genoemd wordt, haar bedje niet zomaar gelijk waar spreidt. Ze groeit en bloeit bij voorkeur in de zone tussen de gemiddelde hoogwaterlijn en de gemiddelde springvloedlijn. Op plaatsen dus die per maand enkele keren onder (zout) water komen en waar ook een flink pak kleiig slib afgezet is. Op zich een plant-onvriendelijk milieu dus, in de eerste plaats omdat in die plakkerige klei weinig zuurstof de wortels kan bereiken, maar vooral door de aanwezigheid van het (giftige) natriumchloride of keukenzout. Want iedereen weet uit ervaring dat zout (en vooral keukenzout

LAMSOOR

dat weliswaar niet de enige zoutsoort is in zeewater maar er toch een belangrijk deel van vormt) een probaat - maar milieuonvriendelijk - middel is om 'onkruid' te verjagen van tussen de stoepstenen. Zout heeft namelijk de voor planten vervelende neiging om water op te slurpen, zodat planten, die in een zout milieu leven als het ware zullen verdrogen omdat al het water uit hun cellen weggetrokken wordt.

De meeste planten kunnen dan ook niet in zo'n zilt milieu overleven. Maar enkele specialisten hebben zich in de loop der

evolutie toch aangepast aan deze extreme omstandigheden. Zo stapelt Zeekraal, een plantje dat nog lager op het slik groeit dan Lamsoor, gewoon het zout op in zijn cellen. Op die manier is het vocht in zijn stengelleden nog zouter dan het zeewater waarmee hij dagelijks overspoeld wordt en heeft hij de rollen dus omgekeerd: hij kan zelfs nog water bij opnemen, vandaar zijn dik opgezwollen stengelleden. Op die manier pleegt dit plantje echter stilaan zelfmoord, want daardoor wordt het giftige zoutgehalte op het einde van het groeiseizoen zo

hoog dat het plantje afsterft. Maar dit kan geen kwaad, want ondertussen heeft deze eenjarige soort lustig gebloeid en heeft hij genoeg zaad gevormd om de soort in stand te houden.

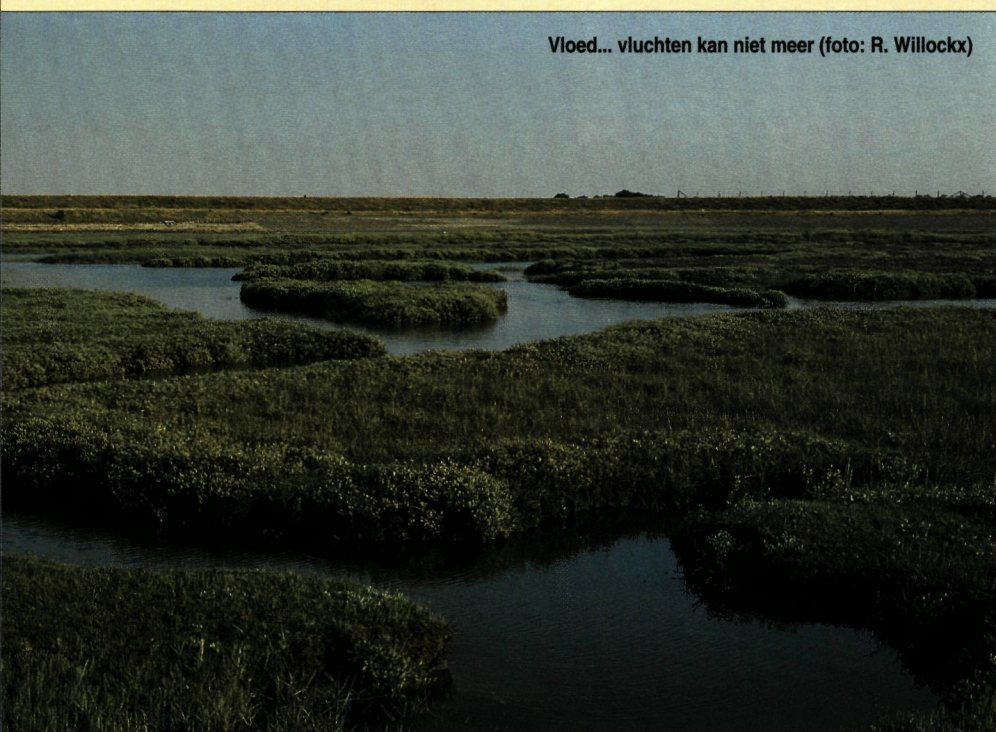
SALE, MA NON TROPPO

Onze Lamsoor, die een meerjarige plant is, moest onvermijdelijk een andere overlevingsstrategie volgen. Hij reguleert zijn zoutgehalte met zoutkliertjes op de onderkant van zijn bladeren. Bij een teveel aan zout kristalliseert dit zich uit op die kliertjes. Op die manier blijft zijn zoutgehalte net iets hoger dan zijn omgeving en kan dit in de lange perioden tussen twee springvloeden zelfs een flink stuk dalen onder invloed van de zoete regen, die ook voor Lamsoor meer dan welkom is. Het is zelfs zo dat de kiemplantjes precies het best zullen groeien bij dood tij, in het voorjaar, als door de overvloedige regens het zoutgehalte in het slik het laagst is.

ZOUTPLANT UIT NOODZAAK

Proefondervindelijk in het labo is zelfs aangetoond dat Lamsoor beter groeit in een zoet milieu. Maar in dergelijke omstandigheden in de wilde natuur wordt deze plantensoort in de kortste keren weggeconcentreerd door andere soorten. Het is zo'n beetje zoals het verhaal van het Zinkviooltje: de beperkende factor - bij het Zinkviooltje was dit zink en bij de "halofieten" of zoutplanten is dit zout - zorgt ervoor dat de concurrentie uitgeschakeld wordt en dat enkel die paar soorten, die zich weten aan te passen hebben, kunnen overleven.

Vloed... vluchten kan niet meer (foto: R. Willockx)

Anticlimax (foto: R. Willockx)

Vandaar dat op de hoger gelegen schorre en op de te zandige stukken in het Zwin geen Lamsoor groeit.

GEVAAR: VERZANDING EN BETREDING

De verzanding van de komvormige depressies tussen de geulen in het Zwin is zelfs het grootste probleem bij het in stand houden van de lamsoorvelden. Die kommen hebben normaal een kleiige sedimentlaag, precies wat de Lamsoor verlangt. Maar door een verandering in de zeestromingen, waarschijnlijk

ten gevolge van de grote werken aan de strekdam voor de haven van Zeebrugge en van het Deltaplan in Nederland, deponeerden zich de laatste tientallen jaren massa's zand in de Zwingel, zodat bij springtij er meer zand dan slib in die kommen afgezet werd. Goed voor andere plantjes, maar fataal voor onze zwinneblomme.

Ook begrazing en vooral betreding zijn nefast, zeker voor de kiemplantjes. Vandaar dat we de Zwinbezoekers een zekere discipline willen vragen. Kijk en geniet, maar heb respect voor deze unieke vegetatie, die hier worstelt voor zijn voortbestaan.

Bedenk ook dat als Lamsoor verdwijnt meteen enkele "lamsoorspecialisten" - insecten en schimmels - hun gastheer kwijt zijn. In de natuur hangt alles immers - direct of indirect - aan elkaar. Dat is het wat natuurstudie zo boeiend maakt. Maar dit is het ook wat maakt dat de kleinste ingreep zo'n verstrekende gevolgen kan hebben.

Project "Bescherming van de kustduinen"

De afdeling Natuur van Aminal verzoekt ons de vacatures mee te delen voor twee personeelsleden voor de praktische invulling van de "Duinendecreten": een jurist (licentiaat in de rechten) en een administratief medewerker (diploma algemeen vormend secundair onderwijs). Het gaat om voltijdse betrekkingen voor de duur van 4 jaar. De standplaats bevindt zich te Brussel. Er hebben zendingen naar Brugge en kustgemeenten plaats. Solliciteren ten laatste 15 september e.k. door een brief met motivering voor de sollicitatie en als bijlagen een c.v. en een voor eensluidend verklaard afschrift van het vereist diploma in te dienen bij de AZF-afdeling Wervingen en Personeelsbewegingen, Boudevijnlaan 30, 1210 Brussel.

Verdere informatie over de inhoudelijke taakstelling bij Jean-Louis Herrier: 02/553 76 83.

Verdere informatie over de arbeidsvoorwaarden zijn te verkrijgen bij Mario Naeye en Luc Segers: 02/507 51 59.

Een aparte verschijning

In de voorbije maand juni beleefden we een aparte verschijning in Essen. Met zijn robuuste gestalte (lengte van 60-75 cm en spanwijdte van 160-180 cm), zijn oranje ogen en kleine oortjes had hij veel bekijks.

Het gaat hier om de Oehoe (*Bubo bubo*), de grootste uil van Europa.

De vogel verbleef reeds enige tijd in Roosendaal (NI) en Nispen (NI) om daarna naar Essen af te zakken.

Dat de uil hier genoeg eten vindt, kunnen we afleiden uit de braakballen en de half verorberde duiven.

Hoelang deze Oehoe zal blijven, weten we niet, maar het loonde wel de moeite om een paar foto's te nemen van deze prachtige vogel.

Johan en Joris Broos

H.V.P.

Spreek uit: 'ha veej peej' (Nederland) of 'ave pee' (Vlaanderen)

RUDY WILLOCKX

Op een zonnige dag in augustus lag ik hier nog languit te genieten van al het mooie in de natuur. 'Hier' is een lange strook buitendijkse graslanden, afgewisseld met schelpenbankjes en zandstrandjes, geulen en plassen. Vlakbij ligt de Oosterscheldebrug. Het is hoogtij. Op dit hoger gelegen gebiedje staan enkele honderden Scholeksters dicht bijeen. Wat verder, maar ook keurig in groepsverband, staan een twintigtal Visdiefjes. Enkele Bontbekplevieren trippelen over de schelpenbankjes. Langs de steile oever op het water varen plezierbootjes voorbij met ingeolie-de en dus schaars geklede zonzon-anbidsters. Leuk plekje.

En nu, half december, lig ik hier achter de dijk te bibberen, te druipneuzen en te traanogen. Een felle ijskoude wind giert over de Schelde en doet het water hoog opspatten.

De Visdiefjes, die vliegen nu ergens over een zonovergoten Afrikaans strand en de zonzon-anbidsters stoven nu onder een zonnepan. Maar de afwezigen hebben ongelijk, want het blijft hier een leuk plekje. Tot aan de voet van de dijk staan, dicht opeen, duizenden Scholeksters. Soort bij soort staan er tientallen Rosse grutto's, Kanoetstrandlopers, Wulpen en Bonte strandlopers. Er zijn Steenlopers, Tureluurs en enkele Zilverplevieren.

Langsheen de Oosterschelde zijn er

Lekker pitten.

Onraad,
nooit gerust.

heel wat terreinen waar steltlopers komen overtijen. Dergelijke plaatsen noemt men hoogwatervluchtplaatsen. Natuurlijk zeg je 'H.V.P.', net zoals de doorwinterde vogelaars.

Vele tienduizenden vogels verzamelen zich bij hoogtij op de H.V.P.'s om er, meestal soort bij soort, de gedwongen rustperiode door te brengen. Het is moeilijk om te zeggen waarom H.V.P.'s jaar in jaar uit worden gebruikt. Zeker is

dat de rustende vogels niet willen verstoord worden, dat zij dus open terreinen opzoeken, die bij voorkeur ook tijdens de duisternis veilig zijn. Zo niet verlaten zij de H.V.P. om 's nachts langs het water te gaan overtijen. Zo een H.V.P. ligt bij voorkeur dicht bij de foerageerplaatsen, op geschikte buitendijkse terreinen, die niet of slechts gedeeltelijk overstromen. Ook landinwaarts zijn er goede plaatsen op weiden en akkers waar de vogels komen samentropen.

POETSEN EN PITTEN

Aan het komen en gaan van de vogels kan men zien hoe hoog het water in de Oosterschelde staat. Bij vloed ziet men steeds meer vogels, voornamelijk steltlopers, op de overtijingsplaats toekomen. Eén tot twee uren vóór hoog water is het dan ook een druk en luidruchtig neerstrijken van soms tienduizenden vogels. Twee tot drie uren blijven deze dieren op de H.V.P.. Eerst worden de veren gepeet, maar na enige tijd zitten ze schouder aan schouder te slapen. Wanneer het water een tweetal uren aan het wegtrekken is, verlaten grote groepen vogels laagvliegend de H.V.P..

Ook als ze door de Scheldedijken het water niet kunnen zien, weten ze toch dat de foerageerplaatsen terug bereikbaar zijn. Er valt heel wat te observeren op zo'n hoogwatervluchtplaats. Hoe scholeksters met het tonen van de geheven ondervleugel naderend gevaar signaleren of hoe in paniek opvliegende vogels aan een Slechtvalk trachten te ontsnappen.

Natuurbeleving en natuurstudie zijn twee doelstellingen van De Wielewaal. Maar ik lig hier reeds enkele uren te bibberen en neusvocht en tranen weg te vegen. Toch blijft het hier een leuk plekje, zomer en winter. In Colijnsplaat wacht er warme snert en ondergekoelde jenever. En daar is het ook een leuk plekje!

! TIERRA !

vzw

NATUURREIZEN 1997

Vraag het uitgebreide programma:

Tierra vzw, Heidebergstraat 227, 3010 Leuven, Tel/fax 016/25 56 16

i.s.m. Clemens' Reiswinkel, Hasselt, Lic. A 1699

Tierra v.z.w. organiseert natuurreizen om een bijdrage te leveren aan het natuurbehoud. We reizen in kleine groep, begeleid door ervaren natuurgidsen. Ook voor 1997 is er een samenwerkingsovereenkomst met de Wielewaal v.z.w. Met de opbrengst van de reizen wordt het bos t'Ename gesteund.

Hertenbrons op de Hoge Veluwe

19-21 september en 1-3 oktober: wandelingen en fietstochten door het Nationale Park de Hoge Veluwe en de Veluwezoom. 3.750 F (Ignace Ledegen).

Herfst aan de Semois

31 oktober - 2 november: wandelingen door herfstbossen en langs de oevers van de Semois. 3.750 F (Luc Meuris)

Lac du Der

28-30 november: de kraanvogeltrek van dichtbij bekeken. 5.250 F (Ignace Ledegen)

Falsterbo

6-13 september: observatie van de vogeltrek vanop het meest zuidelijke punt van Zweden. 20.750 F (René Matthijs)

Schiermonnikoog

27-31 oktober: uitwaaien op een bijna verlaten eiland temidden van de vogeldrukke. 7.250 F (René Matthijs)

Indonesia

20 december '97 - 4 januari '98: een comfortabele rondreis langs de hoogtoppen van West- en Centraal Java en Bali. 75.000 F (Jean-Pierre De Busschere).

Amfibieën en reptielen in het Meerdaelwoud

GUIDO CATTHOOR
MEDEWERKER HYLIA

LIGGING EN EIGENSCHAPPEN

Het Meerdaelwoud ligt op de taalgrens ten zuiden van Leuven. Het maakt deel uit van de gemeenten Bierbeek, Haasrode, Blanden, Vaalbeek, Oud-Heverlee, Nethen en Hamme-Mille. Het bos wordt beheerd door AMINAL, Houtvesterij Leuven. Het wordt van noord naar zuid doorsneden door de baan Leuven-Namen. Het westelijk deel heet 'Meerdaelbos', het oostelijk 'Mollendaelbos'.

Met een oppervlakte van 1320 ha, waarvan twee derden loofhout (Zomereik ± 400 ha, Beuk ± 300 ha) en één derde naaldhout, is het één van de grootste staatsbossen in Vlaanderen. Het reliëf is licht golvend tot heuvelachtig en de hoogte schommelt tussen de 55 en de 105 m boven de zeespiegel.

In de directe omgeving zijn er enkele kleine dorpskernen, de Dijlevallei, de viskweekvijvers 'De Zoete Waters', het Heverleebos en grote landbouwgebieden met tal van mooie holle wegen.

DE AMFIBIEËN

Onze inlandse amfibieën zijn voor hun voortplanting bijna altijd afhankelijk van

stilstaand water. Bovendien zijn ze in hun waterbiotopen het gemakkelijkst op te sporen.

Bijna al mijn inventarisatiegegevens van deze diengroep zijn het resultaat van het opsporen van stilstaande waters en het nakijken ervan op adulten, larven en/of eieren.

BRONPOELEN

Doordat sommige brongebieden ooit werden afgedamd, zijn er twee grote (groter dan 1000 m²) en twee kleinere (kleiner dan 200 m²) vijvers ontstaan. De grootste, de Paddenpoel en de Warandevijver, zijn met vis beplant en zijn de belangrijkste voortplantingsplaatsen van de Gewone pad. De kleinste twee bevatten geen vis.

DE BOSPOEL

In Mollendael ligt een tamelijk grote poel (± 100 m²), die waarschijnlijk met grondwater wordt gevoed. Mogelijk is deze poel uitgegraven. Hij is bijna volledig gevuld met een halve meter dikke laag rottende bladeren.

DE SPRINGPUTTEN

Dit gebiedje van nagenoeg 2 ha werd vanaf 1944 gebruikt om oorlogsmunitie onschadelijk te maken. Hierdoor ontstond een zeer bultig terrein met tientallen kuilen, waarvan de meeste met water gevuld zijn.

De levensomstandigheden voor amfibieën en reptielen in dit kunstmatig biotoop zijn ideaal. Alle in het bos voorkomende soorten, op de Vuursalamander na, werden er aangetroffen. Drie soorten, de Groene kikker, de Kamsalamander en de Kleine watersalamander, komen zelfs uitsluitend hier voor.

KARRENSPOREN

Door het uitslepen van gevelde bomen met zware tractoren, ontstaan 'karrensporen'. Door bodemverdichting kan het regenwater niet of nauwelijks in de ondergrond doorsijpelen. Zo ontstaan tal van kleine tot zeer kleine plasjes, die slechts in zeer droge periodes droogvallen. Ze zijn zeer belangrijk als voortplantingsplaats voor amfibieën.

SOORTEN AMFIBIEËN

Vuursalamander (*Salamandra atra*)

De Vuursalamander bewoont bij voorkeur heuvelachtige terreinen met loofbossen en brongebieden. Op vroegere verspreidingskaarten kwam de Vuursala-

lamander niet voor in Meerdaelwoud. Op 30-9-88 vond ik een dode adult nabij het 'Godensalon'. Maandenlang heb ik gezocht in de brongebieden en tonnen dood hout omgedraaid. Pas in juni 1990 vond ik voor de eerste keer vuursalamanderlarven in een bijna uitgedroogd karrenspoor. Uit verdere vondsten in de daarop volgende jaren blijkt dat de Vuursalamander in Meerdaelwoud leeft in zomereik-haagbeukbos en er als

voortplantingsplaats niet de brongebieden, maar wel karrensporen en een bospoel gebruikt. (Zie Wielewaal januari 1997 'De laatste omarming' - Guido Catthoor)

Kamsalamander (*Triturus cristatus*)

De Kamsalamander houdt van goed begroeide, diepe poelen, waarvan er bij voorkeur verscheidene dicht bij elkaar liggen. Binnen het Meerdaelwoud vol-
doen alleen de Springputten aan deze voorwaarden en, geloof het of niet, het is de enige plaats in het woud waar ik deze prachtige watersalamander gevonden heb.

Alpenwatersalamander (*Triturus alpestris*)

Het bos is één van de voorkeursbiotopen van deze watersalamander. In Meerdaelwoud is het een zeer algemene soort die erg talrijk voorkomt in karrensporen en in de Springputten. In feite kan hij elk stilstaand water bewonen, maar ik vond hem daarenboven regelmatig in zuiver naaldbos.

Vuursalamander (foto: R. Willockx)

Biotoop van Levendbarende hagedis en van Hazelworm (foto: R. Willockx)

Kleine watersalamander (*Triturus vulgaris*)

Als bewoner van cultuurland en ontboste gebieden, zou je deze soort niet direct verwachten in een uitgestrekt bosgebied. Toch zijn ze uitermate talrijk aanwezig in de Springputten, die blijkbaar voldoen aan hun voornaamste biotoop-eisen: zonbeschenen, goedbegroeide poelen.

Vinpootsalamander (*Triturus helveticus*)

Vinpoten mijden cultuurland en hebben een zekere voorkeur voor beschaduwde stilstaande waters. Deze watersalamander bewoont ook zure waters (met een lage pH) en is bijvoorbeeld vaak de talrijkste soort in heidevennen. In het Meerdaelwoud trof ik ze in elk watertype aan, zelfs in kleine karrensporen. Ze zijn algemeen in de grotere beschaduwde bospoelen. De grootste Vinpootconcentraties leven evenwel in de sterk zonbeschenen Springputten.

Gewone pad (*Bufo bufo*)

Gewone padden leven in de meest uiteenlopende biotopen. Ook in bosgebieden is het een veel voorkomende soort. Toch zijn er in Meerdaelwoud slechts drie voortplantingsplaatsen waar ze hun eiersnoeren komen afzetten. Uit eendagstellingen blijkt duidelijk het belang van deze poel. Bijvoorbeeld Paddenpoel: 583 adulten op 19-3-92; Warandevijver: meer dan 400 adulten op 15-3-91. De derde erg bescheiden voortplantingsplaats bevindt zich in de Springputten: 10 adulten op 18-3-92.

Bruine kikker (*Rana temporaria*)

Bruine kikkers bewonen zowat alle landchapstypes. In het Meerdaelwoud zijn ze zeer talrijk, en samen met de Alpen-

water- en Vinpootsalamander kan je ze in om het even welk stilstaand water aantreffen. In een tweetal plassen, de Bospoel en de Bronpoel in Mollendael, zijn ze in de paartijd buitengewoon talrijk. Je kan er honderden adulten tellen en er kikkerdriltapijten van meer dan 10 m² aantreffen. Dat ze hardnekkig vasthouden aan hun traditionele paaiplassen blijkt uit de vondst van tientallen pas afgezette eipakketten in een volledig uitgedroogd karrenspoor. Betrouwbare literatuurgegevens vermelden het metamorfoserende van Bruine kikkers meestal in juni. Ik was dus wel even verbaasd toen ik op 29-8-92 enkele honderden larven vond in karrensporen in Mollendael. Op 25-11-92 zag ik de laatste larven. In 1993 deed zich hetzelfde verschijnsel voor, op grotere schaal, in de Bospoel.

Groene kikker (*Rana esculenta complex*)

Sterk aan water gebonden, houden Groene kikkers van niet droogvallende, zonbeschenen waters met een weelderige plantengroei. Je kan deze soort alleen horen en zien in de Springputten.

SOORTEN REPTIELEN

Al onze inheemse reptielen houden van zonbeschenen vegetaties met veel structuur, afgewisseld met schraal begroeide plekken. In Meerdaelwoud vinden we dergelijke omstandigheden bijna uitsluitend in struikheidevegetaties, die je moet zoeken op zandige kaalkappen, open plekken in het bos en weg-randen.

Levendbarende hagedis (*Lacerta vivipara*)

Deze hagedis kan je bij zachte temperaturen soms reeds op februaridagen ob-

serveren. Het Godensalon is zonder meer het beste reptielenbiotoop van het bos. Op 18-9-92 zag ik er 28 adulte en 55 subadulten en juvenielen. De Levendbarende hagedis vind je her en der in het bos: bijvoorbeeld langs een parkingrand aan de Weertsedreef, op een kaalkap in de omgeving van de Paddenpoel. Behalve in de Springputten vind je op alle waarnemingsplaatsen ook struikheidevegetaties.

Hazelworm (*Anguis fragilis*)

Hun verborgen levenswijze maakt Hazelwormen tot moeilijk te inventariseren dieren. Terwijl Levendbarende hagedissen hun aanwezigheid verraden door het korte, ritselende geluid bij het wegvlugten in de begroeiing, houden Hazelwormen zich gedeisd en betrouwen op hun camouflage. Gewoonlijk zijn ze slechts actief in de vroege ochtend en de late avond. Het merendeel van mijn waarnemingen in het Meerdaelwoud betreft adulte wijfjes, die meer zonnearmte nodig hebben voor de ontwikkeling van de embryo's en dus meer en langer zonnen. Er zijn mij slechts drie vindplaatsen bekend van de Hazelworm. Ook voor deze soort blijkt het Godensalon zijn naam niet te hebben gestolen. Op 28-6-93 vond ik er bijvoorbeeld 7 adulte vrouwtjes, waarvan 5 dicht bijeen op een stukje heide van 10 m².

EN DE TOEKOMST?

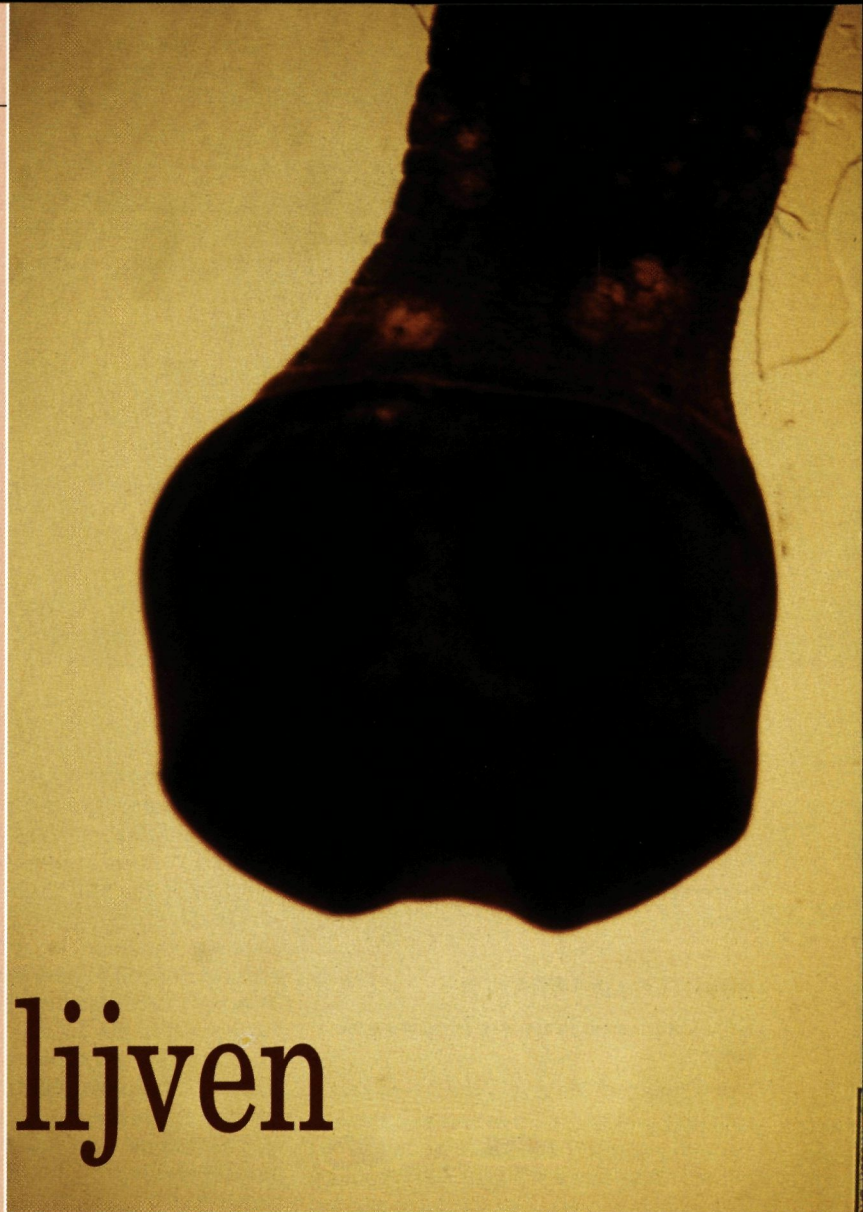
Het is duidelijk dat het Meerdaelwoud voor de herpetofauna een belangrijk woongebied is. Er wonen acht amfibieën- twee reptielensoorten in groten getale. Maar een aantal voortplantingsplaatsen wordt vernield of is bedreigd, bijvoorbeeld door het dichten van karrensporen of het verlanden van poelen door bladval of te sterke beschaduwning van sommige poelen. Om de reptielen te behouden zouden de heideveldjes vrij moeten gemaakt worden van houtopslag. HYL, de Herpetologische werkgroep van De Wielewaal, natuurvereniging, vzw., heeft reeds enkele malen contact opgenomen met de bevoegde diensten en samen terreinbezoeken gedaan. In september zal HYL een aantal beheersmaatregelen voorleggen. Wij houden u op de hoogte.

AANBEVOLEN LECTUUR

Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen - Dirk Bauwens en Katja Claus, uitgave De Wielewaal.

RUDY WILLOCKX

Dit artikel is
niet geschikt
voor gevoelige lezers

In levende lijven

Het heeft eeuwen geduurd eer de geleerden het er over eens waren waar wormen vandaan kwamen. Vooral het ontstaan van lintwormen was aanleiding voor heel wat discussies.

Parasieten die de ingewanden van mens en dier bewonen, behoren tot de oudst bekende en beschreven ziekteverwekkers.

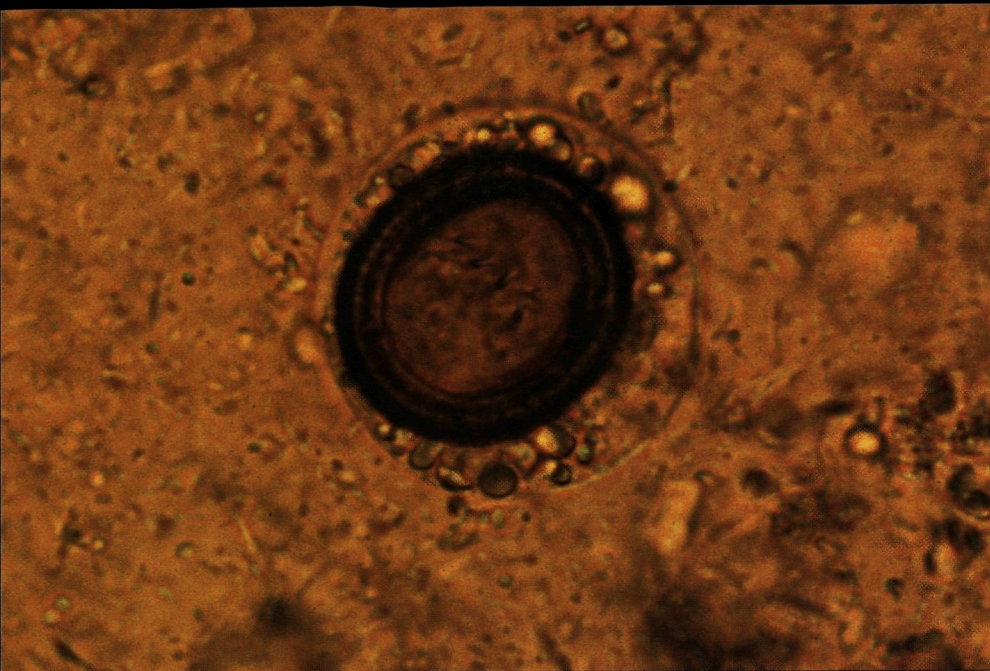
De mysterieuze aanwezigheid van het eindproduct lintworm, spoelworm en aarsmade en de vraag naar de oorsprong ervan, waren enkele van de talrijke problemen waarop Aristoteles in de zesde eeuw vóór Christus zijn hoofd brak. De ontdekking van het vergrootglas door de Nederlander Anthony van Leeuwenhoek in de 17e eeuw en van de insectencyclus, die begint met eitjes, door zijn tijdgenoot Jan Swammerdam, vormden een aanzet tot de oplossing van het mysterie. Maar aannemen dat ook parasieten een onderdeel uitmaken van de schepping, bracht nieuwe problemen.

De wormen zijn een pest voor mens en dier. In het Scheppingsverhaal staat echter dat alles in de schepping goed is. Kwam daarbij de prangende vraag: 'zijn

de wormen in of buiten de mens geschapen?'. Want sommigen dachten dat in de schepping van de eerste mens alle levensprincipes voor de komende generaties besloten lagen. Men dacht dat de parasitaire infecties erfelijk waren en dat de kiemen in het mannelijk zaad zaten.

Wouter Van Doeveeren, nog een Nederlander, merkte op 'dat de lintworm, een afschuwelijk monster, bij voorkeur jonge meisjes, met toch al gevoelige en zwakke zenuwen, belaagt'. Van Doeveeren veronderstelde ook dat lintwormen van aquatische oorsprong waren. Holland is een waterrijk land, waar veel vis gegeten en oppervlaktewater gedronken werd. Honden, die dezelfde eet- en drinkgewoonten hebben als de mens, zijn vaak gastheren van lintwormen. Volgens Van Doeveeren hadden lintworminfecties alles te maken met de gesteldheid van het milieu. En hiermee eindigt de bijdrage van Nederland tot de ontdekking van de cyclus van de lintworm.

Een natuurgetrouwe beschrijving van de levenscyclus en van de anatomische

Eitje van de Ongewapende lintworm.

opbouw van de lintworm werd voor het eerst gegeven in 1852 door een Duitser met een toepasselijke naam: Küchenmeister. Hij beschreef de uren durende uiteenrafeling van meterslange exemplaren.

SOORTEN LINTWORMEN

De Gewapende lintworm (*Taenia solium*)

Deze lintworm (cestode) heeft een kop (scolex), die voorzien is van vier zuignappen en gewapend met een dubbele hakenkrans. Deze lintworm kan tot acht meter lang worden. Deze soort is sinds het begin van deze eeuw uit Europa verdwenen.

De Ongewapende lintworm (*Taenia saginata*)

Deze lintworm beschikt alleen over vier zuignappen maar heeft geen hakenkrans. Hij kan tot twaalf meter lang zijn en wordt nog regelmatig aangetroffen.

De Hondenlintworm (*Echinococcus granulosus*)

Dit is een zeer kleine lintworm (platte worm) van ongeveer één centimeter lengte, die, volwassen, enkel bij de hond en eventueel ook bij de vos voorkomt. De kop van deze lintworm is voorzien van haakjes. Zie ook het bericht over de Vossenlintworm *Echinococcus multilocularis* in de rubriek 'Goed om te Weten'.

De Vissenlintworm (*Diphyllobothrium latrum*)

De worm is tot vijftien meter lang en heeft twee zuignappen.

EN NU, OP HET TERREIN

Een niet onaardige, maar erg duidelijk zwaarlijvige dame, stapt resoluut het slachthuis binnen. Zij klampt een die-

renarts aan die bezig is met de inspectie van karkassen. 'Dokter', zegt ze, 'waar vind ik vlees dat besmet is met lintwormkoppen?' Zonder blikken of blozen voegt ze er aan toe: 'Zoals u ziet ben ik veel te dik en men heeft mij verteld dat de beste manier om te vermageren erin bestaat, mijzelf te besmetten met een lintworm'. Ondanks haar lief snoetje en niettegenstaande de vrij logische vraag werd op haar verzoek niet ingegaan. Want als mogelijke bijwerkingen van een vermageringskuur met een lintworm heeft men de keuze tussen miselijkheid, hoofdpijn, huiduitslag, appendicitis of zelfs darmperforatie.

De kringloop van de Ongewapende lintworm begint door het dagelijks afscheiden van segmenten door besmette mensen. Elk segment bevat duizenden eitjes, die 33 dagen in water overleven en 159 dagen op gras. Deze eitjes in uitwerpselen worden door vee opgenomen bij het grazen of het drinken van besmet water. In de weefsels van het dier gaan de eitjes zich ontwikkelen tot larven (blaaswormen - cysticerci). Wanneer het vlees van een besmet dier rauw wordt gegeten, bijvoorbeeld Amerikaanse biefstuk, of onvoldoende gebakken wordt gegeten, ontwikkelen de blaaswormen zich in 60 tot 80 dagen tot volwassen lintwormen. Men wordt dus als het ware een mini-reservaat, bewoond door een niet algemene soort (Hoe zit dat met de subsidies?). De besmetting door een lintworm wordt voor bijna 100% vastgesteld door de aanwezigheid van lintwormsegmenten in de feces. De symptomen zijn vermageren, jeuk aan de anus en buikkrampen, te wijten aan uitzetting van de darmwand als gevolg van bewegingen van de ongenode gast in de darmholte. Typisch is dat deze pijn plots verdwijnt als men iets eet. De segmenten in de stoelgang schijnen te leven. Zij hebben niet alleen

de nare gewoonte om via de aars naar buiten te komen zonder voorafgaande verwittiging, maar ze kruipen als het ware over je kleren of op je schoenen, wat de gastheer-eigenaar soms erg in verlegenheid kan brengen.

Een klassiek geworden geval is dat van een predikant, die zijn sermoen abrupt moest onderbreken, toen een anderhalve meter lange keten segmenten uit één van zijn broekspijpen te voorschijn kwam.

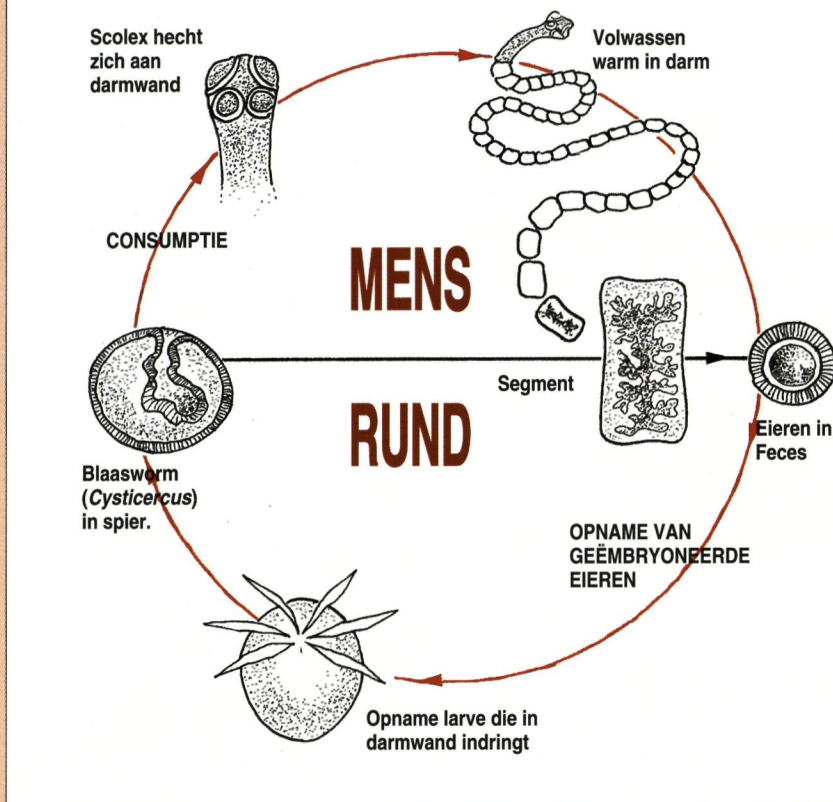
REISBESTEMMING MIDDELLANDSE ZEE?

In de landen rond de Middellandse Zee heb je kans om kennis te maken met Hydatidose. Deze ziekte wordt verspreid door de Hondenlintworm. De segmenten worden in honden- en ook vossenuitwerpselen gevonden. Zo worden de zeer kleverige eitjes door deze dieren overal verspreid en kunnen ze runderen, varkens, paarden schapen en ook de mens besmetten. Bij de mens gebeurt dit enkel door het inslikken van eitjes.

De ontwikkeling van deze parasiet bij de gastheren, en meer bepaald bij de mens, verloopt op een ietwat andere manier dan bij de Ongewapende lintworm. De eitjes bevatten een embryo, waarvan de kop van drie paar haakjes is voorzien. Dit embryo dringt door de maagwand, komt in de buikholte terecht en migreert eventueel verder naar vitale organen, zoals de lever, de longen, de nieren en de hersenen. Daar wordt het embryo een cyste. Er kunnen meerdere jaren verlopen vooraleer deze cyste, die

Kop en segmenten (Proglotiden) van de Gewapende lintworm.

intussen de afmetingen van een appelsien heeft gekregen, gerijpt is. Zij bevat een vloeistof onder druk en duizenden lintwormkoppen, die protoscolices worden genoemd. Wanneer deze cystes zich ontwikkelen, bijvoorbeeld bij slachtee, kan de slachtafval honden besmetten die ervan eten. De protoscolices hebben een spitse snuit met haakjes en vier zuignapjes. Zij ontwikkelen zich in de dunne darm van de hond en groeien uit tot een volwassen lintworm.

Wanneer de hytatidecysten bij de mens voorkomen eindigt de cyclus in principe in deze fase. Een bijkomend gevaar vormen deze cysten bij een chirurgische ingreep. Wanneer ze per ongeluk worden geopend kunnen de protoscolices in de buikholte of elders terecht komen en zich opnieuw ontwikkelen tot secundaire hytatidecysten.

Je gaat naar het Zuiden, genieten van het zonnetje, wat barbecuen en ... ah, wat een braaf hondje, en ... !

EN BIJ ONS?

Het is gemakkelijk om naar andere landen te verwijzen. Maar hoe zit het in onze lage landjes bij de zee? Nu, meer dan honderd jaar na Küchenmeister, geloven nog veel mensen dat lintwormen vooral bij nlet West-Europeanen voorkomen. Maar hoe dan ook, men kan niet ontkennen dat voor het voortbestaan van de soort een gastheer nodig is en die kan niet verbergen dat hij besmet is. Na de invoering van vleeskeuringen werd met grote regelmaat de infectie vastgesteld bij runderen. Uit

controles in Frankrijk, Duitsland, Nederland en België, blijkt dat gemiddeld 10% van de runderen ooit besmet is geweest met eitjes van de Ongewapende lintworm. Geluk bij een ongeluk is dat de blaaswormen maar één tot anderhalf jaar infectueus kunnen blijven en dat de gastheer daarna een zekere mate van immuniteit blijft behouden,

OOK JIJ?

Er zijn weinig reële getallen bekend over het voorkomen van de Ongewapende lintworm. In Europa zou 3% van de mensen besmet zijn. Gezien de besmettingsgraad van het rundsvlees is er geen reden om aan te nemen dat er

minder besmetting zou zijn dan vroeger. Door de veranderde leefgewoonten wordt relatief vaker onvoldoende gebakken vlees gegeten. Uit voorzichtige berekeningen in Nederland, gebaseerd op het voorkomen van besmette runderen, komen er jaarlijks zowat 40 000 lintwormen bij. Gegevens uit de farmaceutische industrie geven aan dat minimaal 10 000 personen per jaar met zekerheid worden behandeld en voor nog eens 25 000 mensen het vermoeden bestaat dat ze een lintworm hebben. Voor België ligt dit cijfer minstens rond 0,4% van de bevolking of minstens 40 000 lintwormen per jaar.

BESLUIT

Voorkomen is beter dan genezen. Ook al is de lintworm een tamelijk gewoon voorkomende parasiet, toch blijft het voor velen moeilijk om er over te praten. En denk er aan, wil je tijdens je natuurtocht nog eens een vessendord tonen, doe dan liefst handschoenen aan.

Meer nut van zijn lintworm had een professor parasitologie. Zijn diertje bezorgde hem immers regelmatig segmenten, die uitstekend dienst deden als didactisch materiaal voor zijn studenten. De brave man was dan ook hoogst ontgoocheld toen de lintworm zijn welwillende gastheer via 'een achterpoortje' verliet.

LITERATUUR

Dit artikel kon enkel tot stand komen dank zij de documentatie, ontvangen van de heer Frans Rochette van Janssen Pharmaceutica N.V., Afdeling Diergeneeskunde, LVC-rapporten 8799, 8782, 8654, 8019, 8468

activiteitenkalender

*Activiteiten aangeduid met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal.

SEPTEMBER

2

***Meetjesland.** Plantendeterminatie in wegbermen in de omgeving van de verbrandingsoven van Eeklo -b- 19u. sporthal, Pussemierstraat, Eeklo -l- C. Bruggeman -e- 21.30u.

4

Zwalmvallei. Bepaling biologische waterkwaliteit -b- 20u. college O.L.V. van Deinsbeke, Ooststraat 44, Zottegem -l- P. Haustraete -e- 22u.

6

***Demervallei.** Dagtocht naar de Hoge Venen -b- 8u. kerk Engsbergen -l- F. Mangelschots (inschrijven verplicht ten laatste op 3/9 bij Florent Mangelschots, 013/66 46 18) -e- 16u.

***Klein-Brabant.** Thuis composteren -b- 10u. Kinderboerderij, Barelstraat, Bornem -l- F. Meeus -e- 12u.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling langs de Amblève en Ninglinspo -b- 7.30u. fietsenstalling, station, Lier en 9.30u. Kerk, Nonceveux -l- F. Ceusters en J-P. Pihay -e- 17u.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in de Ourthe-vallei van Sy -b- 9u. station Sy -l- A. Van den Bergh -e- 17u.

7

***Aalter.** Natuureducatieve wandeling Drongengoedbos -b- 9u. kruispunt Drongengoedweg en Westvoordestraat, Knesselare -l- E. Blondia -e- 11.30u.

***Antwerpen-Zuid.** Paddestoelenexcursie voor beginners in het Vriesselhof -b- 8.30u. station Oude God, P. achter technische dienst, Lode Dossellei; Mortsel -l- J. Werts en A. Lemouche -e- 12u.

***Brechtse Heide.** Waadvogels in de Nederlandse Kreekrak -b- 9u. kerk 's Gravenwezel -l- M. Couwels -e- 18u.

***Brugge.** Dagexcursie naar Schouwen-Duiveland -b- 7.30u. voorzijde station Brugge -l- G. Orbie -e- 20u.

***Brussel.** Trek- en waadvogels in Zeeland -b- 8u. brug aan afslag Zemst-Weerde-Hofstade over E19 -l- E. D'Hoore -e- 19u.

***Denderland.** Plantendeterminatie in Vlassenbroek -b- 8.15u. P. stedelijk kerkhof, Leo De Bethunelaan, Aalst, 8.45u. kerk Vlassenbroek -l- P. Van Den Bremt, L. Annaert, W. Tolleneer en A. Kampen -e- 12u.

***Denderland.** Plantenstudie in het Osbroek -b- 10u. infobord van het Osbroek, Burg. Blanckaertdreef, Aalst -l- P. Van Den Bremt -e- 12u.

***Geraardsbergen.** Themawandeling: natuur-historische tocht door de Zwinstreek -b- 7.30u. P., Vesten, Geraardsbergen -l- J. Bracquené -e- 19u.

***Mandelstreke.** Plantenstudie in het Kleiputtenreservaat -b- 10u. P., De Kleiputten, Balillestraat, Rumbek -l- P. Desmet en H. Tilleman -e- 12u.

***Midden-Kempen.** Initiatie roofvogels kijken in het reservaat de Ronde Put -b- 9u. Brug 2, weg Retie-Postel. P. Postel-ter-Heyde -l- F. Vreysen -e- 12.30u.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling in de vallei van de Nete -b- 14u. kerk Westmeerbeek -l- M. Vlaeyens -e- 16.30u.

***Ninove.** Natuureducatieve landschapswandeling te Borchtlombeek -b- 14.30u. kerk Borchtlombeek -l- W. De Pauw -e- 17u.

***Scheldeland.** Plantendeterminatie in wegbermen te St-Lievens-Houte -b- 13.30u. Markt, Wetteren -l- W. De Pauw -e- 17u.

***Schelde-Leie.** Vogelstudie in de moerassen van Harchies -b- 8u. Kerk, Leupegem -l- W. Aelvoet -e- 13u.

***'s Heerenbosch.** Plantendeterminatie in Vlassenbroek -b- 8.15u. P. stedelijk kerkhof, L. De Bethunelaan, Aalst, 8.45u. Kerk, Vlassenbroek -l- P. Vandenbremt, L. Annaerts en W. Tulleneer -e- 12u.

***Vaartland.** Nazomerwandeling -b- 14u. chalet Ryac, Oostvaardijk, Klein-Willebroek -l- D. Tierens -e- 16.30u.

Westland. Watervogeltelling in de Verdrongen Weiden te Ieper -b- 9.30u. Vijverhuis, Vijverdreef, Zillebeke -l- L. Derutter -e- 12u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve wandeling in het Moenebroek -b- 14u. Markt, Zottegem -l- C. D'Haeseleer -e- 18u.

9

***Gent.** Studie van de nazomerflora (vervolg op deel 1 van 28/08) -b- 18.30u. P. Liedermerspark, Verlorenbroodstraat, Merelbeke -l- H. Notebaert.

***Turnhout.** Informatieavond over het decreet op het natuurbehoud -b- 20u. 't Steentje, Grote Markt 44, Turnhout -l- J. Geysels

11

***Gent.** Theoretische uiteenzetting over trekvogels van waterrijke gebieden (deel 2, zie 14/09) -b- 19u. Elzenhoeve, H. Catriestraat 183, Drongen -l- D. Danhieux -e- 22u.

13

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling rond vleermuizen -b- 20u. Hoofdingang kasteelpark, Gaasbeek -l- M. Bruneel -e- 22u.

***Krekel-Anzegem.** Landschapsstudie -b- 14.15u. Sporthal Torrebos, Landergemstraat, Anzegem -l- E. Cooman en J. Dhaene -e- 16.30u.

***Lier.** Plantenstudie in de Ourthevallei -b- 7u. Fietsenstalling station, Lier, 9u. Kerk, Xhignesse -l- N. Van Aerschot -e- 17u.

***Ninove.** Plantenstudie in de Beddekens -b- 9u. Kerk, Denderwindeke -l- G. De Munter -e- 12u.

***Nete en Aa.** Studie van de steltlopers in de Stabrechtse Heide, -b- 8u. Stationneke, Stationsstraat, Olen -l- G. Aeschliman -e- 17.30u.

***'s Heerenbosch.** Barbecue ten bate van de aankoop van natuurgebieden -b- 16u. Wijngilde 't Vaatje, Lange Dijkstraat, St-Gillis-Dendermonde -l- A. Jacobs (052/33 39 33) -e- 22u.

Zwalmvallei. Beheerswerken in het Uilenbroek (maaien) -b- 8.30u. Kruispunt Gaverland en Potaardestraat, Zottegem -l- H. Haustraete (09/360 72 11) -e- 17.30u.

14

***Antwerpen-Zuid.** Steltlopers in Noord-Beveland en Schouwen -b- 8u. station Oude God, Mortsel -l- L. Van Schoor -e- 19u.

Brechtse Heide. Fietstocht tegen ruilverkaveling Doorheen het landschap -b- 14u. Lindepaviljoen, Oostmallebaan, Zoersel -l- R. Vergaellen en F. Kerstens -e- 18u.

***Gent.** Studie van watervogels en steltlopers aan de Canisvlietkreek -b- 14u. St.-Pietersplein, Gent -l- H. Evrard en D. Danhieux -e- 18u.

Lier. Beheerswerken in de Hooionkse Beemden (maaien) -b- 9u. Boshuisje, Zoersel -l- Y. Peeters -e- 12u.

***Mandelstreke.** Vogelstudie in de duinen van Fort Philippe en landschapswandeling in de omgeving -b- 8u. Roularta, Meiboomlaan, Roeselare -l- V. Vandewalle -e- 18.30u.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek -b- 9.30u. ingang reservaat Mandelhoek, Waterstraat, Ingelmunster -l- M. Dumoulin -e- 12u.

***Mechelen.** Landschapsexcursie in het provinciaal Vrijbroekpark -b- 13.45u. parkingang, Hombeeksesteenweg, Mechelen -l- B. Beullens -e- 17u.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling in de vallei van de Zwarte Beek -b- 8u. Willewaallokaal, Leopoldlei, Hallaar -l- M. Vlaeyens -e- 16u.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling rond paddestoelen in het Neigembos -b- 14.30u. Kapel, Bevingenstraat, Neigem -l- J. De Ruyver -e- 17u.

***Oostende.** Observatie van watervogels in Schouwen-Duiveland (Busexcursie: inschrijven voor 1 sept, J. Claeihout 059/30 22 09) -b- 7u. parkeerterrein, Visserijschool, Mercatorlaan, Oostende. -l- F. Devos -e- 20u.

***Scheldeland.** Natuureducatieve wandeling in het Hageven -b- 7.30u. Markt, Wetteren -l- P. Geures en A. Blondeel -e- 19u.

***Schelde-Leie.** Natuurherstel na de aanleg van nieuwe ruilverkavelingspaden -b- 14u. kerk Dentergem -l- G. De Smet -e- 17u.

***Wulp.** Natuureducatieve wandeling in en om de Liereman -b- 9.15u. Broederpleinen, Schuurhovenberg, Oud-Turnhout -l- W. Machielsen -e- 12u.

16

***Midden-Kempen.** Glimwormenexcursie -b- 19.30u. taverne De Kei, Keikenvel, Balen -l- M. Van Buggenhout en J. De Schiffer -e- 22.30u.

19

***Rupelstreek.** Natuureducatief weekend in de Voerstreek (19 tot en met 21 september) -b- 21u. Shetlandhoeve, Justin Lorquet, Berg 5,

Sint-Martens-Voeren -I- L. Smets (03/887 18 79) en R. Palmans -e- zondag 21 sept. 16u.

20

Lier. Conservatordag, zie achterkaft van dit nummer.

Geraardsbergen. Opening educatief centrum De Rietbeemd -b- 9u. P. Sint-Antoonhoeve, Deux-Acres -I- G. Merlevede -e- 18u.

***Mandelstreke.** Beheerswerken in de Mandelhoek (maaien) -b- 8.30u. ingang reservaat, Waterstraat, Ingelmunster -I- T. Stragier -e- 17u.

***Mandelstreke.** Vormingsdag met de Westvlaamse Milieufederatie -b- 9u. station, Roeselare -I- N. Lievrouw en P. Deprez (051/20 46 54) -e- 17u.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in de vallei van de Grote Nete -b- 9u. kerk Zoerle-Parwijs -I- N. Van Aerschot -e- 17u.

***Ninove.** Determinatie van planten in de Steenbeek -b- 9u. kerk Heldergerm -I- G. De Munter -e- 12u.

***s Heerenbosch.** Plantendeterminatie in Vlassenbroek -b- 8.15u. P. stedelijk kerkhof, L. De Bethunelaan, Aalst, 8.45u. kerk Vlassenbroek -I- P. Van Den Bremt, L. Annaerts en W. Tulleneer -e- 12u.

21

***Antwerpen-Zuid.** Natuurwandeling met vogel- en plantendeterminatie in de Hoge Venen (bustocht, inschrijven vooraf) -b- 7.30u. station Oude God, Mortsel -I- H. Waeterschoot (03/455 22 12) -e- 19u.

***Brugge.** Slikken- en schorrentocht in het verdrinken land van Saefinghe -b- 7.45u. voorzijde station, Brugge -I- G. Orbie

***Brussel.** Kennis en inzicht in streekgebonden flora -b- 14u. kerk Vollezele -I- J. Masuy -e- 17u.

***Meetjesland.** Paddestoelentocht in het Zoniënweekend -b- 13u. P. sporthal, Pussemierstraat, Eeklo -I- R. Sienaert en C. Bruggeman -e- 17u.

***Merelbeke-Melle.** Vogels in en om het Molsbroek -b- 13.30u. kerk Merelbeke, centrum -I- E. Carhon -e- 17u.

***Midden-Limburg.** Trekvogeltelling in het natuurreservaat Platwijers -b- 9u. Paalsteen, Paalsteenstraat, Hasselt -I- M. Lodewijckx -e- 12u.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in de Kwaadbroeken -b- 14.30u. ex-zagerij Hokipal, Pollare-dorp -I- H. De Kegel -e- 17u.

Noorderkempen. Natuureducatieve fietstocht in de Hoge Veluwe -b- 7.30u. kerk O.L.V., Essen-centrum -I- H. Lieckens -e- 20.30u.

***Schelde-Leie.** Opbouw en historische achtergronden van enkele Antwerpse tuinen en parken -b- 9u. oprit E 17, baan Deinze-Gavere -I- P. Geeroms -e- 18.30u.

***s Heerenbosch.** Paddestoelenexcursie in Buggenhoutbos -b- 14u. Boskapel, Kasteelstraat, Buggenhout -I- A. De Kesel -e- 17u.

***Vaartland.** Najaarsuitstap naar het Schulensbroek -b- 8u. August van Landeghemplein, willebroek -I- D. Tierens -e- 16u.

Westkust. Fauna en flora van de monding van de Slack en Cap Gris Nez -b- 8u. station Adinkerke -I- J. Gaytant -e- 18u.

***Westland.** Natuureducatieve wandeling in de Galgebossen -b- 14.30u. station, Ieper -I- P. Hubau -e- 19u.

***Wulp.** Paddestoelenwandeling in het Prinsenpark -b- 9u. hoofdparking provinciaal domein, Kastelsedijk, Retie -I- C. Grillet -e- 12u.

***Zemst.** Bessen-, noten en vruchtentocht -b- 14u. ingang Vrijbroekpark, Mechelen -I- M. Vermeulen, J. Peeters en E. Weyns -e- 17u.

26

***Antwerpen-Zuid.** Vleermuizenavond in het Fort van Oelegem -b- 19u. station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -I- J. Waeterschoot -e- 22u.

***Nete en Aa.** Diavoorrecht over de Australische fauna en flora -b- 20u. Stationneke, Stationsstraat, Olen -I- K. en A. Nietveld -e- 23u.

27

Brussel. Trekvogeltelling -b- 7u. Kruispunt Brussegem, baan Wemmel-Merchtem -I- P. Herroelen -e- 10u.

***Gent.** Plantenstudie in de Oude Kale-vallei -b- 14u. kerk Merendree -I- G. Delaruelle -e- 17u.

***Lier.** Studie van de vogeltrek aan zee -b- 6.30u. fietsenstalling, station Lier, 10u. Weststaketsel, Oostende

***Lier.** Plantenstudie in het Antwerps havengebied -b- 9u. station, fietsenstalling, Lier, 9u. A12, afrit Stabroek -I- N. Van Aerschot -e- 17u.

Westland. Weekend trekvogeltelling aan Cap Gris Nez (27 en 28/9) -I- L. Jacques (057/20 24 54).

28

***Aalter.** Paddestoelenwandeling in Poeke park -b- 14u. Natuureducatief centrum, park, Poeke -I- E. Vanacht -e- 16.30u.

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve daguitstap naar Nederland (Tholen en Philipsdam) -b- 9u. grens, Putte -I- K. Labens -e- 17u.

***Brussel.** Paddestoelen in de bossen van Merode -b- 14u. sporthal, Leuvensesteenweg, Kortenbergh -I- F. Fleurbay -e- 17u.

***Demervallei.** Paddestoelenwandeling op Houterenberg en Rodeberg -b- 8.30u. kerk Engsbergen -I- F. Mangelschots -e- 11.30u.

Denderland. Plantendeterminatie in het Vlassenbroek -b- 8.15u. kerk Vlassenbroek -I- L. Annaert, P. Van den Bremt, W. Tolleneer en A. Kampen -e- 12u.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve wandeling in het Verdrongen Land van Saeftinghe -b- 7.15u. McDonalds, Puurs, 7.30u. Staels-Borco, Bornem, 8.15u. bezoekerscentrum Emmahaven, -I- S. Verbruggen

***Meetjesland.** Slakkentocht in de Lembeekse bossen -b- 14.15u. sporthal, Pussemiersstraat, Eeklo -I- W. White -e- 17u.

***Midden-Limburg.** Paddestoelenwandeling -b- 14u. P. autocircuit Zolder -I- A. Vandesande -e- 17u.

***Noorderkempen.** Paddestoelenwandeling te Gooreind - Wuustwezel -b- 14u. kerk Gooreind -I- R. Hanssens -e- 17u.

***Schelde-Leie.** Natuurwandeling in de Spitaelsbossen en Oud-Moregembossen -b- 14u. café 't Oud Stokertje, Waregemseweg, Wortegem -I- L. Kinds -e- 17u.

***Zwalmvallei.** Plantenstudie en -determinatie -b- 9u. kerk St.-Kornelius-Horebeke -I- K. Verhoeyen -e- 12.30u.

***Zwalmvallei.** Paddestoelentocht in het Neigembos -b- 14u. kapel, Bevingenstraat, Neigem -I- A. D'Haeseleer -e- 17u.

OKTOBER

2

Zwalmvallei. Bepaling biologische waterkwaliteit -b- 20u. college, Ooststraat, Bevegem -I- P. Haustraete -e- 22u.

Onze 36 activiteiten in het kader van de vogelkijkdagen op 4 en 5 oktober vindt u terug in de krant van de vogelkijkdagen in bijlage. Wij verwachten u allen op één van deze plaatsen.

4

***Antwerpen-Zuid.** Weekend vogeltrek in Westkapelle-Zeeland (4 en 5 oktober) -b- 8.30 u station Oud God, Mortsel -I- L. Van Schoor.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in Herstal -b- 9u. station Herstal -I- C. De Caluwé -e- 17u.

5

***Aalter.** Paddestoelenwandeling in het Drongengoedbos -b- 9u. kruispunt Drongengoedweg-Westvoordestraat, Knesselare -I- E. Blondia -e- 11.30u.

***Denderland.** Paddestoelenwandeling in het Osbroek -b- 10u. Burg. Blankaertdreef, Aalst -I- P. Tolleneer -e- 12u.

Denderland. Herfstwandeling van kinderen in het Kravaalbos -b- 14u. kerk Meldert -I- W. Vandewalle en K. De Maere -e- 14u.

***Krekel-Anzegem.** Paddestoelenwandeling in het Bassegembos -b- 14u. café Fonteintje, Kapellestraat, Tiegem -I- C. Hanssens -e- 17u.

***Schelde-Leie.** Landschap en sprinkhanen in de vallei van de Boi-gemsebeek -b- 14u. kerk Lede -I- A. De Kimpe -e- 17u.

***Voorkempen.** Paddestoelendeterminatie in het Drijhoekbos -b- 10u. Toverfluit, Kapellei, Halle -I- F. Kerstens en J. Schavey -e- 16u.

***Wulp.** Paddestoelenwandeling staatsbossen Ravels -b- 9u. hoofdparking staatsbossen, Arendonksebaan, Ravels -I- J. Melis -e- 12u.

***Zemst.** Paddestoelentocht -b- 9u. Blossodomein, ingang spoorwegbrug, Hofstade -I- D. Van den Put -e- 12u.

***Zwalmvallei.** Plantendeterminatie en -inventarisatie -b- 9u. station Balem-Zuid -I- K. Verhoeyen -e- 12.30u.

***Zwalmvallei.** Bossenwandeling in Brakel -b- 14u. kerk Everbeek-Boven -I- M. Henau -e- 17u.

11

***Antwerpen-Zuid.** Zangvogeltrek in Hoboken Polder -b- 6.30u. station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -I- W. en B. Mertens -e- 11u.

***Gent.** Tweedaagse naar de Nederlandse Flevopolders (11 en 12/10) schoolmuseum, St.-Pietersplein, Gent -I- W. Sierens en C. De Gussem.

***Lier.** Planteninventarisatie en -determinatie van het Goor -b- 8.15u. fietsenstalling, station, Lier, 9u. kerk Westmeerbeek -I- N. Van Aerschot -e- 17u.

***Mandelstreke.** Vogelweekend te Schouwen-Duiveland -I- P. Deprez (051/20 46 54)

***Merelbeke-Melle.** Herfstwandeling met bijzondere aandacht voor paddestoelen -b- 14u. kerk Merelbeke-centrum -I- R. Walley, educatief medewerker NME De Wielewaal -e- 17.30u.

Ninove. Fifty-Fifty fuif i.s.m. JNM -b- 21u. Parochiezaal, Pastorijstraat, Neigem

***Noorderkempen.** Vogeltrek en fossielen op Cap Gris Nez -b- 4.15u. Kerk O.L.V., Nieuwstraat, Essen-centrum -I- F. Broos -e- 18u.

12

***Antwerpen-Centrum.** Herfsttuitstap naar het Meerdaalwoud -b- 8.30u. Ooststation, Borgerhout -l- R. Huysmans -e- 17.30u.

***Antwerpen-Zuid.** Paddestoelentocht in het Heverleebos -b- 8u. station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel -l- H. De Ceulaer en F. De Cock -e- 12u.

***Brugge.** Paddenstoelentocht in het Bulskampveld te Beernem -b- voorzijde station Brugge -l- G. Orbie -e- 17u.

Denderland. Plantendeterminatie en -inventarisatie -b- 8.15u. P., stedelijk kerkhof, Leo de Bethunelaan, Aalst, 8.45u. kerk Vlassenbroek -l- L. Annaert, P. Van Den Bremt, W. Tolleneer en A. Kampen -e- 12u.

***Geraardsbergen.** Paddestoelenwandeling in het Moenebroek -b- 14u. infobord reservaat, Moerhofstraat-Moenebroekstraat, Schendelbeke -l- C. D'Haeseleer -e- 17.30u.

Krekel-Anzegem. Ledendag: natuurwandeling in het St.-Arnoldspark en Bassegembos gevolgd door een natje en een droogje -b- 14u. P. café 't Fonteyntje, Kapellestraat, Tiegem -e- 17u.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek -b- 9.30u. kanaal, Waterstraat, Ingelmunster -l- M. Debaes -e- 12u.

***Mechelen.** Landschapswandeling in naaldbossen -b- 13.30u. station, Stationsstraat, Mechelen -l- L. Verschoren -e- 17.30 u.

***Meetjesland.** Vogelexcursie naar de Braakman en de Westerschelde -b- 13.45u. P. Sporthal, Pussemierstraat, Eeklo -l- M. Boone en E. Gadeyne -e- 17u.

***Nete en Aa.** Vogeltekstudie langs de Kleine Nete -b- 8u. derde sas Grobbendonk -l- N. Willaert -e- 12u.

***Ninove.** Zaden- en vruchtenwandeling in het Neigemboos -b- 14.30u. kapel, Bevingenstraat, Neigem -l- J. De Vlamincx -e- 17u.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling in het Bois Joly te Ronse -b- 14u. parking kerkhof, Hogerluchtstraat, Ronse -l- F. Delbecque en P. Moreaux -e- 17u.

***Westland.** Paddenstoelenwandeling -b- 9u. P., Palingbeek, Palingbeekstraat, Zillebeke -l- R. Claeys -e- 12u.

Wulp. Vogeltekstelling in de Braeckelee -b- 7.15u. De Braeckelee, Grensweg, Oud-Turnhout-Arendonk -l- L. Cuylaerts -e- 11u.

17

Ninove. Opening week van het bos: tentoonstelling (doorlopend), diavoorcht en film -b- 20u. CC Plomblom, Graanmarkt, Ninove -l- H. De Kegel -e- 23u.

***s' Heerenbosch.** Sterrenkijkavond -b- 19.30 u. huize Geertrui, Vlasenbroek Dorp -l- Sterrenwacht Gent -e- 23u.

18

Brussel. Vogeltekstellingen te Brussegem -b- 7.30u. kruispunt Brussegem met baan Wemmel-Merchtem -l- P. Herroelen -e- 9.30u.

Lier. Achtste provinciale natuurkuis -b- 19.30u. St. Gummeruscollege, Kanunnik Davidlaan, Lier -l- M. Vermeylen -e- 23.30u.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve herfstwandeling in Ardoeie-veld -b- 14.30u. P. kasteel Ardoeie -l- M. Bossuyt -e- 17u.

***Mechelen.** Diavoorcht: De Eekhoorn in Vlaanderen -b- 20u. lokaal De Dijle, Ontvoeringsplein, Mechelen -l- G. Verbeylen -e- 22.30u.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantendeterminatie langs het Albertkanaal -b- 9u. P. Metropolis, Noorderlaan, via afrit 1, ring Antwerpen -l- D. De Beer -e- 17u.

***Nete en Aa.** Diavoorcht: Van Gaume tot Argonne -b- 20u. Stationneke, Stationsstraat, Olen -l- H. Van Besouw en R. Laps -e- 22u.

***Wulp.** Diavoorcht: Falsterbø, jaarlijkse vogeltek en natuur in Scandinavië -b- 20u. De Heischuur, Schuurhoven, Oud-Turnhout -l- L. Cuylaerts -e- 22.45u.

19

***Aalter.** Vogeltekstelling in het Drongengoedbos -b- 7.30u. kerk, Ursel -l- S. De Bruycker -e- 9.30u.

***Antwerpen-Zuid.** Vogelstudie in de Brasschaatse Heide -b- 7.45u. station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel -l- L. Van Schoor -e- 17u.

Brugge. Watervogeltelling in de Zeebrugse achterhaven -e- 9u. P. NV De Jaegher, Coiseaukaai, Brugge -l- F. De Scheemaeker -e- 12.30u.

***Brussel.** Paddenstoelenwandeling in het Rodebos -b- 14u. kerk, Terlamen -l- S. Beke en M. De Ridder -e- 17u.

***Gent.** Paddenstoelen in het Aalmoenenijbos -b- 14u. St.-Pietersplein, Gent -l- E. Van Renterghem -e- 17u.

***Geraardsbergen.** Paddenstoelenwandeling in het Raspailbos -b- 14u. NEMEC, Hoogvorst, Grimminge -l- W. Boonen -e- 17u.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve dagtocht naar het Zoniënwood met bezoek aan het Groenendaal bosmuseum -b- 9u. Staels-Borco, Bornem, 9.15u. McDonalds, Puurs, 10u. Bosmuseum, Groenendaal -l- S. Verbruggen en D. Raes

***Midden-Limburg.** Vogeltek op de Platwijers -b- 9u. Paalsteen, Paalsteenstraat, Hasselt -l- E. Schorpien -e- 12u.

***Netevallei.** Paddenstoelenwandeling in de Herenbossen -b- 14u. Pallietherhoeve, Booischoot -l- O. Heylen -e- 16.30u.

***Ninove.** Landschapswandeling met aandacht voor planten -b- 14.30u. kerk Heldergerm -l- C. Breckpot -e- 17u.

***Schelde-Leie.** Landschapswandeling -b- 14u. kerk Ingoogem -l- E. Cooman -e- 17u.

Westland. Watervogeltelling in de Verdrongen Weiden van Ieper -b- 9.30u. Vijverhuis, Vijverdreef, Zillebeek -l- R. Claeys -e- 12u.

***Zwalmlvallei.** Najaarsvogeltrek -b- 8.30u. kerk St.-Maria-Oudenhove -l- G. Eeckhout -e- 12u.

20

Ninove. Planteninventarisatie: evaluatie en planning 1998 -b- 19u. Edingsesteenweg 261, Denderwindeke -l- G. De Munter -e- 22u.

23

Brugge. Diavoorcht van de fotowerkgroep -b- 20u. Chalet Retorica, naast gemeentehuis, St.-Michiels -l- G. Orbie -e- 23u.

24

***Mechelen.** Vogelkijkdag in het Mechels Broek -b- 8u. P. Ciné City, Douaneplein, Mechelen -l- S. Vansteenkiste -e- 12.30u.

***Meetjesland.** Diavoorcht: De natuur in Canada -b- 20.15u. NCMV-zaal, Lijnendraaiersstraat, Eeklo -l- G. Mornie -e- 22.30u.

25

***Gent.** Diavoorcht: fauna en flora in Botswana en Zimbabwe -b- 20u. dienstencentrum, Braemkasteelstraat, Gentbrugge -l- W. De Meester -e- 22.30u.

***Schelde-Leie.** Diavoorcht: de natuur in Java en Bali -b- 20u. stedelijk centrum, Heurnestraat, Heurne -l- G. Delsoir en R. De Mol -e- 22.30u.

***Lier.** Vogelstudie: de eerste overwinteraars in de Netevallei -b- 8u. Zimmertoren, Zimmerplein, Lier -l- R. Dierckx -e- 11u.

Lier. Vogelwerkgroep: vergadering -b- 20u. clublokaal, Rolwagenstraat, Lier -l- W. Goyvaerts -e- 22.30u.

***Westland.** Diavoorcht: fauna, flora en cultuur van zuidelijk Afrika -b- 20u. Jeugdstadion, Leopold III-laan, Ieper -l- P. Comeyne -e- 24u.

26

***Aalter.** Landschapswandeling in Retranchement -b- 13.30u. garage Lambrecht, Vierweegse, Knesselare, 13.45u. , Gemeentehuis, Maldegem -l- S. De Bruycker -e- 16.45u.

***Antwerpen-Centrum.** Daguitstap naar de kust (omgeving Zeebrugge) -b- 8.30u. Noorse Kerk, Grote tunnelplaats, Antwerpen -l- E. Wybauw -e- 17.30u.

***Antwerpen-Zuid.** Vogel- en plantenstudie te Recht-Sankt-Vith (busexcursie, inschrijving noodzakelijk voor 12/10,) -b- 7.30u. station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel -l- L. Konings (03/440 67 94) -e- 19.30u.

***Brussel.** De avifauna van de Vogelzangbeek te Anderlecht -b- 9u. kerkhof, St-Janskruidlaan, Anderlecht -l- P. Vanbellinghen -e- 12u.

***Klein-Brabant/Rupelstreek.** Natuurstudie langs de Boven-Ourthe -b- 7.30u. kerk H. Hart, Antwerpsestraat, Boom -l- L. Van Schoor -e- 19.30u.

***Meetjesland.** Paddestoelentocht in Het Leen -b- 13.45u. P., Het Leen, Eeklo -e- 17u.

***Nete en Aa.** Paddenstoelentocht in het Peerdsbos -b- 14u. P., Bloso sportcentrum, Herentals -l- J. Simonis -e- 16.30u.

***Voorkempen.** Natuureducatieve herfsttocht in het Meerdaalwoud (busexcursie, inschrijven noodzakelijk voor 5/10, F. Kerstens, 03/383.19.40) -b- 8u. Toverfluit, Kapellei, Halle -l- R. Laps -e- 19u.

***Zwalmlvallei.** Natuureducatieve herfstwandeling langs de Pardasenhoeke -b- 14u. ingang domein Breivelde, Kerkplein, Grotenberge -l- P. Rouchhout -e- 17u.

CURSUSAANBOD

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

Wij melden u de indiensttreding op 1 augustus 1997 van Bart Christiaens (voorzitter JNM-zoogdierenwerkgroep) en Ruben Walley (beroepsmycoloog) als voltijdse educatieve medewerkers van NME De Wielewaal. Onze ploeg werd op 1 september nog versterkt door Jan Van Den Berghe (voorzitter Wielewaalafdeling Denderland). Jan zal eveneens actief zijn als voltijdse educatief medewerker.

Wellicht zullen op 1 oktober nog twee educatieve medewerkers in dienst treden.

Begin juli verliet Toon Wassenberg NME De Wielewaal. Langs deze weg wensen wij hem te danken voor zijn inzet en wensen hem veel succes bij nieuwe professionele uitdagingen.

ONGEWERVELDEN

26 september-24 oktober

Schelde-Leie

Spinnencursus.

26 september: 20-23u.: we staan uitgebreid stil bij de anatomie van de spin, de determinatiekenmerken en het gebruik van dichotomische tabellen (Boigneberg 6, Maarkedal).

24 oktober: 20-23u.: er wordt uitgebreid ingegaan op de determinatie van geslachten en soorten en op vang- en determinatiemethoden (Boigneberg 6, Maarkedal).

Begeleiding: B. Goethals (info: 09/386 45 60).

PADDESTOELEN

Hieronder treft u slechts een eerste selectie aan van geprogrammeerde paddestoelencursussen. Op tal van andere plaatsen zullen eveneens paddestoelencursussen worden georganiseerd. Wij vestigen in het bijzonder uw aandacht op die cursussen die overdag plaats vinden, tijdens de kantooruren, en dit in de grote Vlaamse centra. Voor meer informatie: 014/41 22 52.

10 september-18 oktober

Noorderkempen

Paddestoelencursus.

10 september: 19-22u.: theoretische uiteenzetting over de morfologie, de ecologie en de systematische indeling van paddestoelen en dit aan de hand van dia's (NEC, Putsesteenweg 129, Kalmthout).

13 september: op zoek naar paddestoelen en determineren op een interactieve wijze (Ravenhof, Putte).

27 september: op zoek naar paddestoelen en determineren op een interactieve wijze (Zoomse bossen).

18 oktober: op zoek naar paddestoelen en determineren op een interactieve wijze (Kalmthoutse Heide).

Begeleiding: H. De Meulder (info: 03/666 90 33).

12 september-4 oktober

Schelde-Leie

Paddestoelencursus.

12 september: 20-22.30u.: theoretische uiteenzetting aan de hand van dia's (stedelijk centrum bij kerk Heurne).

20 september: 14-17u.: paddestoelen determineren in het Bos te Rijst (kerk, Schorisse).

4 oktober: 14-17u.: paddestoelen determineren in de Hospicebossen (kerk, Nazareth).

Begeleiding: J. Rogge (info: 09/386 45 60).

18 september-16 oktober

Antwerpen-Zuid

Paddestoelencursus.

Vijf praktijklessen op 18/09, 25/09, 2/10, 9/10 en 16/10 en dit achtereenvolgens in het Vrieselhof te Oelegem, te Zoersel, het Hof ter Zielbeek te Ruisbroek, te Zoersel en in het Lippelobos te Lippelo. De deelnemers leren paddestoelen determineren op basis van macroscopische kenmerken en dit op een interactieve manier.

Begeleider Hubert De Meulder staat steeds garant voor puik vormingswerk (info: 03/830 13 87).

19 september-17 oktober

Antwerpen-Zuid

Paddestoelencursus.

Vijf praktijklessen op 19/09, 26/09, 3/10, 10/10 en 17/10 en dit achtereenvolgens in het Vrieselhof te Oelegem, te Zoersel, het Hof ter Zielbeek te Ruisbroek, te Zoersel en in het Lippelobos te Lippelo. De deelnemers leren paddestoelen determineren op basis van macroscopische kenmerken en dit op een interactieve manier.

Begeleider Hubert De Meulder staat steeds garant voor puik vormingswerk (info: 03/830 13 87).

19 september-12 oktober

Dubbeloof-Westerlo-Zuiderkempen

Paddestoelencursus.

19 en 26 september: theoretische uiteenzettingen aan de hand van dia's (vesperzaal, abdij, Tongerlo).

12 oktober: op zoek naar paddestoelen in het veld en dit rond het Kwarekkenreservaat van De Wielewaal.

Begeleiding: Jos Volders en Jef Melis (info: 014/54 54 83).

19 september-19 oktober

Geraardsbergen

Paddestoelencursus.

19 september: 20-22.30u.: theoretische uiteenzetting aan de hand van uitgebreide syllabus, dia's en levend materiaal (NEMEC, Hoogstraat 2, Grimminge/Geraardsbergen).

5 oktober: 14-17.30u.: op zoek naar paddestoelen in de steengroeven van Lessen (café Astoria, baan Geraardsbergen-Lessen).

19 oktober: 14-17.30u.: op zoek naar paddestoelen in het Raspailbos (P. voet Bosberg, Moerbeke/Geraardsbergen).

Begeleiding: Ruben Walley, educatief medewerker NME De Wielewaal en Willem Boonen (info: 054/41 92 76).

19 september-20 september

's Heerenbosch

Paddestoelencursus.

19 september: 19.30-22u.: theoretische uiteenzetting aan de hand van dia's (taverne De Wandeling, Kasteeldreef 11, Lippelo).

20 september: 14-17.30u.: determinatie van paddestoelen in het Lippelobos (taverne De Wandeling, Kasteeldreef 11, Lippelo).

Begeleiding: Jan Van Den Berghe, educatief medewerker NME De Wielewaal (info: 052/33 39 75).

24 september-27 september

regio Mechelen

Paddestoelencursus.

24 september: 20u.: theoretische uiteenzetting over paddestoelen aan de hand van dia's (lokaal De Dijle, Ontvoeringsplein 2, Mechelen).

27 september: 9-13u.: op zoek naar paddestoelen in het Mechelse (station, Stationstraat, Mechelen).

Begeleiding: D. Van De Put (info: 015/41 12 78).

25 september-28 september

Gent

Paddestoelen van onze bossen.

25 september: 19-22u.: theoretische uiteenzetting aan de hand van dia's over de ecologie en determinatie van de paddestoelen uit onze bossen (Elzenhoeve, A. Catriestraat 183, Drongen).

28 september: 14-18u.: paddestoelen in het domein Succa te Destelbergen (kerk, Dendermondsesteenweg, Destelbergen).

Begeleiding: E. Van Renterghem (info: 09/230 82 68).

2 oktober-5 oktober

Gent

Paddestoelen van de Ardense bossen.

2 oktober: 19-22u.: we geven een overzicht van de paddestoelen die we aantreffen in enkele typische Ardense bossen (Elzenhoeve, A. Catriestraat 183, Drongen).

5 oktober: 8-19.30u.: op zoek naar paddestoelen in de Ardense bossen (busexcursie: St.-Pietersplein, Gent).

Begeleiding: E. Van Renterghem (info: 09/230 82 68).

3 oktober-12 oktober

Land van Waas Zuid

Paddestoelencursus.

3 oktober: 20-22.15u.: theoretische uiteenzetting over morfologie en ecologie van paddestoelen (bibliotheek, H. Heymanplein 1, Sint-Niklaas).

5 oktober: 14-16.30u.: we bezoeken het bos De Stropers te Kemzeke op zoek naar paddestoelen.

12 oktober: 14-16.30u.: we bezoeken het provinciaal domein te Wachtebeke op zoek naar paddestoelen

Begeleiding: F. Moorthamer en A. De Kesel (info: 03/776 87 30)

10 oktober-17 oktober

Westkust

Paddestoelencursus.

10 en 17 oktober: 20u.: theoretische uiteenzetting omtrent ecologie en determinatie van paddestoelen (Ten Patershove, Maria Doolaeghestraat 2A, Diksmuide)

12 oktober: 14u.: determinatie van zwammen in het Calmeynbos (Koningsplein, De Panne).

Begeleiding: Ruben Walley, educatief medewerker NME De Wielewaal (info: 058/51 19 21).

PLANTEN

12 september-14 september

Nete en Aa

Cursus over varens.

12 september: 20u.: we geven een overzicht van de verschillende soorten varens, hun voorkomen en biotoop (Stationneke, Stationsstraat 57, Olen).

14 september: 7.45u.: op zoek naar varens in hun biotoop (Olens Broek, Olen).

Begeleiding: J. Dirckx (info: 014/22 41 70).

27 september-11 oktober

Schelde-Leie

Plantencursus: de schermbloemigen.

27 september: 14-17u.: leren omgaan met determinatiesleutels in diverse flora's (kerk, Mater).

11 oktober: 14-17u.: thema zoals op 27/09 (kerk, Dikkelvenne).

Begeleiding: Karel De Waele (info: 09/386 45 60).

VOGELS

4 september-12 oktober

Arendonk

Roofvogelcursus.

4 en 11 september: 20-22.30u.: theoretische uiteenzettingen, aan de hand van syllabus, video en dia's, over onze dagroofvogels. Hierbij komen zowel de determinatie als de ecologie van onze dagroofvogels aan bod (zaal De Ster, bij kerk, Arendonk).

14 september: 9-13u.: een bezoek aan de Ronde Put te Mol waar we roofvogels determineren in het veld (brug 2, baan Postel-Retie).

12 oktober: 7-11u.: roofvogeltrek waarnemen aan de Braekeleer (vliegveld Den Hertog, Oud-Turnhout).

Begeleiding: F. Daemen, M. Smets en J. Bracquené (info: 014/67 81 11).

5 september-7 september

Nete en Aa

Cursus vogelringwerk.

5 september: 20u.: theoretische uiteenzetting over het hoe en het waarom van het ringen van vogels (Stationneke Olen, Stationsstraat 57, Olen).

7 september: 7u.: ringwerk in het veld in het reservaat Neerhelst- De Botten (kerk, Geel-Larum).

Begeleiding: Ignace Ledegen (info: 014/22 41 70).

5 september-21 september

Denderland

Roofvogelcursus.

5 september: 20u.: een theoretische uiteenzetting, opgesmukt met beeld en geluid over roofvogels van bij ons. Hoe ze herkennen en onderscheiden? (zaal Capucientje, Capucienelaan, Aalst).

21 september: 9u.: een dag roofvogels waarnemen aan het Verdrongen land van Saeftinghe (Gedempte Dender, einde Noordlaan, Dendermonde).

Begeleiding: Jan Van Den Berghe, educatief medewerker NME De Wielewaal (info: 053/77 32 64).

2 oktober-17 oktober

Provinciaal ECOcentrum De Goren te Mol

Uilencursus

2 en 9 oktober: 19.30-22u.: theoretische uiteenzettingen in verband met determinatie, ecologie en voorkomen van onze inheemse uilensoorten en dit aan de hand van video en dia's (ECOcentrum De Goren, Mol).

17 oktober: 20-23u.: op zoek naar uilen in het veld.

ZOOGDIEREN

14 oktober-21 november

Meetjesland

Zoogdierencursus.

14, 21 en 28 oktober: 20-22.30u.: kennismaking met onze zoogdieren: ontstaan, evolutie, indeling, voedselkeuze en biotopen van onze inheemse zoogdieren (NCMV-lokaal, Lijnendraaiersstraat, Eeklo).

21 november: 20-22.30u.: diavoorstelling over onze Europese zoogdieren (idem)

Begeleiding: E. Gadeyne en B. Odeur (info: 09/377 71 40).

GEVRAAGD

Tussenringers (met vergunning) voor de periode van 1 september tot 15 november. Ringplaats: Torquilla te Meetkerke. Gratis slaapgelegenheid. Inlichtingen bij Georges De Putter: 050/31 50 01 (van 9u30 tot 12 en 14 tot 18u30).

TE HUUR

Mooi gelegen woning met tuin, aan de rand van het natuurgebied "Kreken van Saleghem", naast Natuurhuis Panneveel te Sint-Gillis-Waas. Bij voorkeur mensen die vertrouwd zijn met natuurbeheer en natuureducatie. Tel. 03/770 64 26.

TE KOOP

Swarovski CT 85 + statief + zoom 20x, 60x aan 30.000 F. In het Wielewaalhuis.

TE KOOP

Wegens dubbel gebruik: (aanschaf 100 mm TBS) Optolyth Telescoop TBS-80 + 30x WA + skua (slechts 1 jaar oud!). Decneudt Yves, tel. 056/41 70 88.

De Wielewaal, Natuurvereniging,
werft aan

**Coördinator
Steenuilproject (m/v)**

Uw profiel:

- u heeft een diploma hoger of universitair onderwijs;
- u heeft ervaring met het verwerken van gegevens met een database-programma;
- u heeft een goede natuurhistorische kennis;
- u heeft zin voor initiatief en kan zelfstandig werken;
- u beschikt over vlotte mondelinge en schriftelijke communicatieve vaardigheden;
- u bent lid van De Wielewaal of JNM.

Uw functie:

- u zorgt voor het inbrengen en verwerken van de gegevens;
- u heeft regelmatig contact met vogelwerkgroepen;
- u schrijft een tussentijds rapport over het project;
- u neemt contacten met de pers i.v.m. het project.

Wij bieden een contract van beperkte duur tot einde maart 1998. Het contract kan mogelijk verlengd worden.

Kandidaten sturen hun sollicitatiebrief met c.v. vóór 15 september naar L. Meul, De Blokken 7, 2360 Oud-Turnhout.

Een initiatief van
Natuurvereniging De
Wielewaal vzw, afde-
lingen Antwerpen-
Zuid, Klein-Brabant,
Rupelstreek en
Vaartland in samen-
werking met de
gemeentelijke
Minaraden en de
gemeentebesturen
van Aartselaar,
Boom, Bornem,
Edegem, Hemiksem,
Hove, Lint, Mortsel,
Niel, Puurs, Rumst,
Schelle, Sint-Amands
en Willebroek.

Behaag... Natuurlijk

Een pleidooi voor een streekeigen natuurrijkdom

HOE HET GROEIDE...

In 1994 stelde Natuurvereniging De Wielewaal vzw, afdeling Rupelstreek, aan de Gemeentelijke Milieuadviesraden van haar werkingsgebied een behagingscampagne voor onder het motto "Behaag de Rupelstreek". Kant en klare streekeigen haagpakketten werden aangeboden aan de bevolking aan democratische prijzen.

Vooraf het streekeigen karakter van de beplanting en de betekenis hiervan voor de fauna werden benadrukt. Op dit voorstel werd ingegaan door de gemeenten Hemiksem, Niel, Rumst en Schelle. Het succes (8.000 verkochte plantjes) maakte dit initiatief voor herhaling vatbaar.

In 1995 kende de nieuwe editie een uitbreiding naar de gemeenten Aartselaar en Boom. Weer was het succes groter dan de verwachtingen.

Ook in de gemeenten waar deze haagverkoop voor de tweede maal plaats vond was de belangstelling groter dan het eerste jaar. Er werden 1738 plantpakketten (39.500 struikjes) verkocht, goed voor een 10 à 12 km haag.

Ook als promotie voor de vereniging werd deze actie een succes. Wielewaal Rupelstreek werd een begrip in de regio. Wielewaal nationaal honoreerde deze inspanning door toekenning van de prijs Henri Franckx, die jaarlijks wordt uitgereikt aan het meest verdienstelijk

project ter promotie van onze natuurvereniging.

Voortbouwend op dit succes werden begin 1996 ook de Wielewaalafdelingen Antwerpen-Zuid, Klein-Brabant en Vaartland uitgenodigd aan de actie deel te nemen. Veertien gemeenten namen nu deel aan het project, dat werd omgedoopt in "Behaag ... Natuurlijk".

Meer dan 80.000 plantjes vonden hun weg naar tuinen van natuurminnende medeburgers. Een nieuwigheid vormde de verkoop van knotwilgpoten. Daarbij werd de knotwilg als landschapselement gepromoot en de Wielewaalafdelingen vonden een afzetmogelijkheid voor honderden poten en daarbij een kleine financiële beloning voor de toch grote fysieke inzet die natuurbeheerswerken vereisen.

BEHOUD DE NATUUR BEHAAG JE STREEK

De gebieden in Vlaanderen waar de natuur nog vrij spel heeft, zijn door toenemende verkavelingsprojecten en wegenbouw erg klein geworden. Ook liggen deze natuurgebiedjes meestal vrij ver van elkaar.

Voor een geslaagd natuurbehoud in Vlaanderen moet veel aandacht gaan naar het ontwikkelen van de natuur buiten de reservaten.

Deze natuurgebiedjes volstaan namelijk niet om de natuurlijke dierpapalaties in stand te houden. Wanneer zo'n natuurgebied enkel is omgeven door bebouwing en natuurloze open ruimte (grond zonder natuurelementen), dan is het in feite een eilandje van natuur. De diersoorten die het bewonen, zijn gevangen in dit eiland en kunnen geen contact hebben met hun soortgenoten die elders verderop vertoeven. Het gevolg is dat ze zullen moeten verdwijnen bij gebrek aan partners of voedsel, of dat ze verzwakken en sterven door inteelt.

Een manier om dit probleem te voorkomen is ervoor te zorgen dat de dieren wel hun weg vinden van het ene stuk natuur naar het andere. Dit kan enkel als er voldoende natuurelementen te vinden zijn in de open ruimte tussen de natuurgebieden. Deze natuurelementen zijn bijvoorbeeld hagen, houtwallen, kleine bosjes, knotwilgen, natuurlijke beken met oeverbegroeiing, poelen, enz. Men noemt ze algemeen 'kleine landschapselementen'. Ze zullen dienen als rust en schuilplaats voor de migrerende dieren en zijn alsof essentieel voor het voortbestaan van de natuur in Vlaanderen !

Het aanplanten van streekeigen hagen en houtkanten kan dus, zoals boven reeds werd uitgelegd, zeker bijdragen tot de ontwikkeling van natuur in onze streek.

DAG VAN DE NATUUR

1997 wordt de vierde editie en deze belooft even succesvol te worden. We kunnen ons immers verheugen in een enthousiaste medewerking van milieuambtenaren en MINAraden. Zij zijn het die de actie hebben voorbereid en op zaterdag 22 november (Dag van de Natuur) voor de bedeling van het plantgoed instaan.

HET VERLOOP VAN DE ACTIE

Via gemeentelijke informatieblaadjes en de plaatselijke pers worden de plantpakketten gepromoot bij de bevolking. Op de milieudiensten van de deelnemende gemeenten kunnen de burgers bestellingen plaatsen. De Wielewaal zoekt ondertussen middels een prijsbevraging naar de meest geschikte boomkweker. In de verschillende gemeenten wordt met de MINAraad een werkgroep samengesteld die zal

KIEZEN VOOR STREEKEIGEN GROEN, KIEZEN VOOR KWALITEIT

De voordelen van streekeigen soorten tegenover uitheems (sier)groen zijn talrijk en onmiskenbaar. Streekeigen bomen en struiken zijn veel goedkoper, ze groeien sneller, hebben een langere levensduur, zijn beter bestand tegen de grillen van ons klimaat of allerlei ziekten en plagen.

Naast hun betere levenskansen biedt streekeigen groen nog veel meer onbetaalbare voordelen. In tegenstelling tot cipressen bijvoorbeeld, die jaar in jaar uit hetzelfde groene kleedje dragen, tooien onze eigen boom en struiksoorten zich telkens weer in nieuwe vormen, geuren en kleuren, naargelang het seizoen. Het grafische spel van kale takken in de winter, de bloesems en het prille groen van de lente, de weelde van het zomerse lover, de subtiele kleurenpracht en de vruchten van de herfst: streekeigen groen maakt van elk seizoen een gebeurtenis!

Daarbij laat het streekeigen groen leven. Deze planten trekken meer insecten aan dan uitheemse soorten. Bloesemdragende soorten lokken vlinders, bijen en hommels. Die trekken weer insectenetende vogels aan. Bessen en vruchtdragende soorten zijn zeer aantrekkelijk voor vogels en andere dieren.

instaan voor de bedeling van de planten. De bestellingen worden na de afsluitingsdatum gecentraliseerd bij de Wielewaalafdelingen en doorgegeven aan de boomkweker. Daags voor de bedelingsdag worden de verschillende gemeenten door de boomkweker voorzien van de bestelde planten. Dan begint de grote klus voor de werkgroepen. De planten moeten gesorteerd en samengebracht worden in plantpakketten. Aan deze job wordt in elke gemeente door een ploeg van een tiental personen een voormiddag gewerkt. 's Namiddags komen de gegadigden hun pakketten afhalen.

BESCHRIJVING VAN DE PAKKETTEN

Er worden 8 verschillende soorten pakketten aangeboden, naargelang de ruimte die je wenst te beplanten. Het plantgoed is tussen 60 en 120 cm groot.

Pakket 1: Houtkant

Wie over voldoende ruimte beschikt (een strook van ongeveer 20 m lang en 3 m breed), kan zich aan een houtkant wagen. Het onderhoud is zeer

beperkt: een kapbeurt om de 5 à 10 jaar.

Soorten: Zomereik, Es, Winterlinde, Zoete kers, Vogelkers, Lijsterbes.

24 planten: 6 soorten, 4 planten per soort. Goed voor 22 m. Prijs: 300 F.

Pakket 2: Houtkant voor natte en moeilijke gronden

Een houtkant als pakket 1, maar met soorten die bestand zijn tegen een vochtige bodem.

Soorten: Zwarte els, Grauwe wilg, Schietwilg, Waterwilg, Gelderse roos en Es.

24 planten: 6 soorten, 4 planten per soort. Goed voor 22 m. Prijs: 300 F.

Pakket 3: Geschoren (doornloze) haag

Een echte omheiningshaag, waarvan de hoogte afhankelijk is van zijn functie. Deze haag wordt meestal twee maal per jaar gesnoeid: voor en na de zomer. Daardoor kan men de haag de

gewenste vorm geven, zodat deze weinig ruimte inneemt. Bloemen en bessen krijgen echter geen kans uit te groeien.

Soorten: Wilde liguster, Veldesdoorn, Rode kornoelje, Hazelaar, Haagbeuk en Gelderse roos.

24 planten: 6 soorten, 4 planten per soort. Goed voor 8 m. Prijs: 300 F.

Pakket 4: Doornhaag

Ondoordringbare haag voor afscherming. Minimale snoei voor bloem- en vruchtvorming.

Soorten: Sleedoorn, Meidoorn, Eglantier, Hondсроos

24 planten: 4 soorten, 6 planten per soort, goed voor 8 m. Prijs: 300 F.

Pakket 5: Bloesem- en bessenhaag

Een pakket met bloeiende en bessendragende struiken. Door

minimale snoei in het najaar om de 2 jaar, zullen de struiken uitbundig bloeien en vruchten dragen, wat heel wat vogels aantrekt. Door de variatie in soorten is bloei verzekerd tot in de zomer. De haag kan naargelang het snoeiritme 1 à 2 m breed worden.

Soorten: Sleedoorn, Meidoorn, Gelderse roos, Rode kornoelje, Sporkehout en Wilde kardi naalsmuts.

24 planten: 6 soorten, 4 planten per soort, goed voor 8 m. Prijs: 300 F.

Pakket 6: Haagbeukenhaag

Bekende boerenerfhaag, wordt meestal op 1,5 m geschoren, voor en na de zomer. Niet te verwarren met een haag van (rode) Beuk.

Soort: Haagbeuk 25 planten. Goed voor 7 m. Prijs: 450 F.

Pakket 7: Vogelbosje

Dit minipakket is bedoeld voor wie geen haag wenst te planten, maar

een hoekje vrij heeft voor een klein bosje, een ideaal nestplaatsje voor onze vogels.

Soorten: Sleedoorn, Meidoorn, Gelderse roos, Rode kornoelje, Sporkehout en Hazelaar.

12 planten: 6 soorten, 2 planten per soort. Prijs: 170 F.

Pakket 8: Knotwilg

Een mooie landelijke knotwilg bekom je door het aanplanten van een knotwilgpoot. Dit is een tak afgehakt van een andere knotwilg, ongeveer 2,5 m lang en 4 tot 6 cm doorsnede. Indien deze poot ongeveer 60 cm diep wordt geplant, zal hij uitgroeien tot een volwaardige knotwilg. Prijs: 50 F.

Verdere informatie bij volgende contactpersonen

Wielewaal Antwerpen-Zuid, Luk Smet, John F. Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar, tel. (03) 887 19 79

Wielewaal Klein-Brabant, Sylvain Verbruggen, Flierke 73, 2870 Puurs, tel. (03) 889 22 25

Wielewaal Rupelstreek, Erik De Keersmaecker, Peter Benoitplein 18, 2627 Schelle, tel. (03) 887 13 72

Wielewaal Vaartland, Désiré Tierens, Appeldonkstraat 207, 2830 Willebroek, tel. (03) 886 90 72

Als de natuur ook uw zorg is, wordt dan lid van De Wielewaal !

Dit kan door storting van 600 F. op rekening 000-0319785-73 van De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Hiervoor ontvangt u tweemaandelijks het tijdschrift "Wielewaal" en het tijdschrift van de plaatselijke afdeling. Steunende leden betalen 1600 F en ontvangen een fiscaal attest van 1000 F.

Tekst Luk Smets. Foto's: Milieudienst Puurs, Luk Smets

Verantwoordelijke uitgever: Luk Smets, J.F. Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar

J. VANPRAET

Dat niet alle Europese landen dezelfde jachtcultuur bezitten zal wellicht voor niemand onbekend zijn. Vergelijk maar eens de toestanden in Frankrijk met onze Belgische situatie. De Europese Commissie is het onlangs eens geworden over het principe van de "noodzaak van grensoverschrijdende afstemming". Alvast een begin.

Vogeljacht in Europa naar grensoverschrijdende afspraken

Eén van de opvallendste beslissingen is de sluiting van de jacht op trekvogels op 31 januari in elke lidstaat. De twee lidstaten waar dit tot op heden geenszins het geval was zijn Griekenland en Frankrijk (tot eind februari in beide landen). De Griekse minister liet intussen weten dat hun wetgeving binnenkort wordt aangepast aan de Europese. De Franse minister reageerde zelfs niet op de vraag van de Commissie...

Niet alleen de afstemming van de jachtduur blijft een probleem. Vooral de vogelsoorten waarop mag gejaagd worden stemt tot nadenken. België en Nederland zijn de koplopers en beperken de jacht respectievelijk tot 8 en 9 soorten. Aan de andere kant van de tabel vinden we "kampioenen" als Italië met 47 soorten en Frankrijk met 59 soorten. Het is al te gek dat in het ene land een soort wettelijk beschermd is en in een ander land onbeperkt mag afgeschoten worden. Erger is het dan nog als je weet dat de Europese Commissie voor enkele soorten zogenaamde "life-programma's" heeft goedgekeurd en financieel ondersteunt, terwijl in sommige landen de jacht op dezelfde soorten niet verboden is. Vogels kennen geen grenzen, dat weze duidelijk. De logica blijktbaar wel...

Uiteraard zitten we met een cultuurverschil waar sommigen in België zich niet steeds van bewust zijn. In landen als Frankrijk zijn pakken meer jagers dan

natuurbeschermers, wat voor de nodige politieke en economische druk zorgt. In Frankrijk zijn in totaal 1.625.000 jachtvergunningen uitgereikt in 1995. In België zijn dat er slechts 28.000. Rekening houdend met de grotere oppervlakte en aantal inwoners zijn dat er nog steeds zo'n vijf keer meer.

Toch luiden steeds meer mensen de alarmbel bij onze zuiderburen. Sommige vogelsoorten gaan duidelijk achteruit door het onbeperkt en ongecontroleerd jagen in bepaalde streken. Zo is de Gironde in het zuidwesten zowat de hel voor Holenduiven, Houtduiven, Tortelduiven en andere langs de kust trekken- de vogelsoorten. In die mate dat blijkt uit tellingen dat deze soorten jaar na jaar aanzienlijk blijven afnemen in aantal. De neergeschoten vogels zijn dan meestal afkomstig uit noordelijker gelegen landen als België, Groot-Brittannië, Nederland en Denemarken.

Ook de jacht op bepaalde steltlopers tijdens de afgelopen vorstperiodes in het Noorden van Frankrijk stemt tot nadenken. Zo waren er uitzonderlijke concentraties van de Scholekster langs de Zeeuwse en Vlaamse kust, veroorzaakt door de langdurige winterperiode met aanhoudende vorst. In de haven van Zeebrugge werden records opgetekend tot 3.000 Scholeksters. Duizenden anderen echter trokken zuidelijker naar de noordelijke departementen van Frankrijk, waar ze massaal werden afge-

slacht. De vogels waren tijdens deze koudeperiodes echter zodanig verzwakt door voedselgebrek, dat je ze makkelijk kon benaderen tot een 20-tal meter. Als je dan concentraties krijgt van duizenden vogels, kun je je het bloedbal wel voorstellen. Bovendien bleken heel wat vogels zelfs niet meer in staat om op te vliegen. Dit stelden we vast in Zeebrugge tijdens de afgelopen winter. Tientallen, van ontbering omgekomen, Scholeksters werden gevonden langs het strand van Heist, Zeebrugge en Blankenberge.

De bovenstaande bedenkingen in gedachte, is het vrij duidelijk dat de huidige situatie een grondige Europese aanpak vergt, waarbij bepaalde beperkende maatregelen meer dan dringend noodzakelijk zijn. De jacht op bepaalde vogels die zelfs niet worden opgeraapt, moet volledig gebannen worden. De jachtwetgeving moet worden afgestemd op de natuurbeschermingsdoelstellingen binnen de Europese Unie. Vooral beperkingen van al te uitgebreide soortenlijsten, van de jachtperiodes en van de randvoorwaarden moeten dringend worden doorgevoerd.

*Jürgen Vanpraet, Brugsesteenweg 100, 8460 Oudenberg
vzw Vrienden van De Hoge Dijken*

REIZEN RO-TRAVEL

Nationale Wielewaalreis naar Mallorca

Vrijdag 08 t.e.m. vrijdag 15 mei 1998
(onder voorbehoud, dit i.v.m. vluchtdagen)

Prijs: 26.500 F/persoon.

All-in prijs: (pick-nick 's middags).

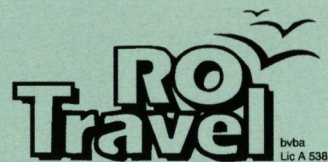
Begeleiding: Krystyna Twardus en Dirk Raes

PROGRAMMA

- Dag 1: heenvlucht vanuit Brussel Int., transfer naar hotel, verkenning van onmiddellijke omgeving hotel;
- Dag 2: dagexcursie naar Mallorca's beste moerasgebied: Albufera: iets uitzonderlijks in het Mediterraan gebied;
- Dag 3: zoeken naar de Monniksgier in het gebergte rondom het Cuber reservoir: één der drie beste plaatsen in Europa.
- Dag 4: richting zuiden naar de Salinas de Levante: dé stopplaats voor vogels op trek.
- Dag 5: 1/2 dag tocht doorheen de Boquer-vallei: 1/2 dag vrij
- Dag 6: dagexcursie op het schiereiland Formentera: hier staan de mediterrane vorm van de Kuifaalscholver en de Eleonora's valk op het programma
- Dag 7: op zoek naar thermiekvogels in het Artagebergte
- Dag 8: afhankelijk van uur van terugvlucht, vogelkijk-tocht in de omgeving.

Dé gezellige vogel-kijk-reis in het voorjaar.

Inschrijving 9.450 F voor 31.12.97 op Wielewaalrek. nr. 096-2218081-03 m.v.v. Mallorca. Info: Ro Travel (lic. A5381), Kerkstraat 2a, 1640 Sint-Genesius-Rode, tel. 02/381 19 60

Nationale Wielewaalreis naar West-Polen

Drawiński Nationaal Park, Slonsk en Odra, Milicz en Prezmków

Zaterdag 17 t.e.m. zo. 25 oktober 1998

Prijs: 26.000 F/persoon.

All-in prijs, geschikt voor kleine groepen.

Begeleiding: Krystyna Twardus en Dirk Raes

PROGRAMMA

- Dag 1: heenreis met luxebus, snelle grensovergang te Kostrzyn.
- Dag 2: dagexcursie in het nieuwe Drawiński park, broedplaats van o.a. Schreeuwarend.
- Dag 3: Exclusieve tocht in het reservaat Slonsk: overwinteringsgebied van 90.000 Rietganzen.
- Dag 4: Wandeltocht in de uiterwaarden van de Odra.
- Dag 5: Doorreis, bezoek aan vleermuizenreservaat Niotoperek.
- Dag 6: Dagexcursie in de gebieden rond Milicz: overwinteringsgebied van 40-60 Zeearenden.
- Dag 7: dag- + avondexcursie in de gebieden rond Milicz: overwinteringsgebied van o.a. Kraanvogels.
- Dag 8: doorreis, bezoek aan het unieke gebied Przemków. Overnachting in de keramiekstad.
- Dag 9: terugreis via Duitse autowegen.

De ultieme vogel-kijk-najaarsreis!

Inschrijving: 8.900 F voor 31.12.97 op Wielewaalrek. nr. 096-2218081-03 m.v.v. Zeearend.

Info: Ro Travel (lic. A5381), Kerkstraat 2a, 1640 Sint-Genesius-Rode, tel. 02/381 19 60.

REIZEN TIERRA

Cornwall en Devon: 17-23 mei 1998 (Hemelvaart)

De graafschappen Cornwall en Devon liggen in het uiterste zuidwesten van Engeland en bieden aan de natuurliefhebber schitterende contrasten: adembenemende rotskusten met kliffen naast lieflijke zandstranden en inhammen. De wilde vlakten van de 'moors' liggen slechts een boogscheut verwijderd van de 'subtropische tuinen' en hun milde klimaat aan de kust.

Op het programma staan:

- nationale parken Exmoor en Dartmoor. Dartmoor is een hoogplateau opgebouwd uit graniet en reusachtige veenpartijen en heidegrond. Exmoor is voornamelijk een wijde, aan de kust gelegen hoogvlakte begroeid met Struikheide, Dopheide, varens, tal van venen en oorspronkelijke bossen. Je vindt hier de grootste kudde Edelherten van Engeland en restanten van de Exmoorpony, afstammelingen van een oud paardenras. Voor plantenliefhebbers noemen we o.a. Beenbreek, orchissen,...

- de mooiste stukjes van de South West Coastal Path: De kust is hier uiterst grillig en bezaaid met kliffen en steile rotsen, volgepakt met zeevogels. Het kustpad leidt je langs adembenemende uitzichten en weidse panorama's en door vriendelijke en charmante vissersdorpjes die hun authenticiteit weten te bewaren hebben.

- landschapsparken en -tuinen: dankzij de warme golfstroom 'subtropische planten en bloemenrijkdom'. De Engelse voorliefde voor knusse en intieme tuinaanleg heeft ook hier zijn sporen nagelaten zonder in het kitscherige te vervallen.

De deskundige begeleiding is in handen van Paul Geeroms (Wielewaal Schelde-Leie), Engeland-kenner en tuinspecialist.

Prijs: 25.500 F, volpension in tweepersoonskamers, rondrit in comfortabele autocar. Single-supplement: 5.000 F. Minimum-maximum aantal deelnemers: 30-45 personen.

Inschrijven: storting van 7.000 F op rekening van Wielewaal v.z.w., Turnhout, 096-2218081-03, m.v.v. 'Wielewaalreis Cornwall-Devon'.

Info en organisatie: Tierra vzw, Heidebergstraat 227, 3010 Leuven, tel./fax 016/25 56 16 i.s.m. Clemens' Reiswinkel, lic. A 1699.

Schotland: 4-12 juli 1998

Deze negendaagse reis geeft de deelnemer een staalkaart van de woeste en grandioze landschappen van Schotland. Daar kan je terecht nog steeds van een oerlandschap spreken dat blijvend fascineert en imponeert.

Tijdens deze reis bezoeken we de beste vogelgebieden van Schotland.

Op het programma staan achtereenvolgens:

- Bass Rock: eiland voor de oostkust van Schotland, bekend om zijn Jan-van-gentenkolonie, in het broedseizoen enkele tienduizenden paren.

- Verblijf in het oude Edinburgh en van daaruit ondermeer bezoek van Isle of May in de monding van de Firth of Forth, een van de hoogtepunten op ornithologisch vlak en pleisterplaats van Grijze zeehondenkolonies. 90% van de wereldpopulatie van deze zeehonden vind je trouwens aan de Engelse en Schotse kusten.

- In de Cairn Gorms, het grootste national reserve van het Verenigd Koninkrijk, kom je onder de indruk van de woeste Schotse 'Highlands'. We gaan er op zoek naar Schots sneeuwhoen, Alpensneeuwhoen en Auerhoen. Loch Garten, vooral bekend voor haar broedende Visarenden die je hier van dichtbij kan observeren.

- Met een bezoek aan de Farne Islands sluiten we deze reis in een climax af: veel Papegaaiduikers, vijf soorten sterns, Eidereenden, kliffen volgepakt met broedende en voedende vogels. Een waardige afsluiter in combinatie met de Lindisfarne baai waar de liefhebbers van steltlopers volop aan hun trekken komen.

De begeleiding is in de deskundige handen van Misjel Decler, natuurfotograaf en Schotland-kenner.

Prijs: 39.000 F, volpension in tweepersoonskamer, rondrit in comfortabele autocar. Single-supplement: 7.000 F. Minimum-maximum aantal deelnemers: 30-45 personen.

Inschrijven: storting van 10.000 F op rekening van Wielewaal v.z.w., Turnhout, 096-2218081-03, m.v.v. 'Wielewaalreis Schotland'.

Info en organisatie: Tierra vzw, Heidebergstraat 227, 3010 Leuven, tel./fax 016/25 56 16 i.s.m. Clemens' Reiswinkel, lic. A 1699.

CLUB EXOTICA

Nationale Wielewaalreizen naar Zuid-Afrika

In 1988 bestaat Club Exotica 10 jaar! Van bij de start was De Wielewaal één van onze belangrijkste klanten. We danken dan ook de diverse bestuursleden en de deelnemers aan de talrijke reizen die we intussen mochten organiseren.

Met Zuid-Afrika willen we dit jubileumjaar extra in de bloemetjes zetten: we hebben twee prachtige 14-daagse circuits uitgewerkt aan feestelijke prijzen. Tijdens de Paasvakantie bezoeken we de mooiste nationale parken van Transvaal en Kwazulu Natal. In augustus bereizen we de toeristisch minder bezochte maar wondermooie streek tussen Kaapstad en Namibië met o.a. de panoramische bloemenroute van Namakwaland, de Karoo-woestijn en de machtige Cederbergen.

Maximaal 21 deelnemers in 3 minibuses. Prijzen werden berekend aan 1 ZAR = 8 F. Eventuele verlenging is bespreekbaar!

PAASVAKANTIE (4-17 APRIL 1998)

- Dag 1: Brussel/Johannesburg
 - Dag 2: Vogelreservaten van Rondebult en Suikerbosrand
 - Dag 3 + 4: Natalse Drakensbergen
 - Dag 5: Vogelreservaten van de Umgeni-vallei & Miahazi
 - Dag 6: St. Lucia-Lagunes
 - Dag 7 + 8: Neushoornreservaten van Hluhluwe & Umfolozi
 - Dag 9: Swaziland
 - Dag 10, 11 + 12: Krüger N.P.
 - Dag 13: Hoogtepunten van Oost-Transvaal & terugvlucht
 - Dag 14: Aankomst in België
- Prijs: 69.500,- F. Singel: +8.000,- F

AUGUSTUS (3-16 AUGUSTUS 1998)

- Dag 1: Brussel/Kaapstad
 - Dag 2: Walvis- en vogelobservatie nabij False Bay
 - Dag 3: Kaap de Goede Hoop, robben en pinguïns, Kirstenbosch Nationale plantentuin
 - Dag 4: Tafelberg & West Coast NP
 - Dag 5: Estuarium van de Bergrivier
 - Dag 6: Rotspelikanen van Lambertsbaai & de Grote Karoo
 - Dag 7: Akkerdambloemenreservaat & Oranjeriviervallei
 - Dag 8 + 9: Augrabies-watervallen & Spitskopnatuurreservaat
 - Dag 10 + 11: Bloemenpracht van Namakwaland
 - Dag 12: Cederbergen & de Bosjesmensen van Kagga Kamena
 - Dag 13: Via fruit- en wijnstreek naar Kaapstad voor de terugvlucht.
 - Dag 14: Aankomst in België
- Prijs: 72.500,- F. Singel: +8.000,- F

Gedetailleerde programma's bij De Wielewaal en/of Club Exotica (tel. 03/755 47 48, fax 03/755 47 01). Inschrijven door storting van 10.000 F op rekening nr. 096-2218081-03 van De Wielewaal m.v.v. de reisperiode.

BUDDY'S TRAVEL

India: de Oostelijke provincies

Van 4 tot 14 februari 1998 De Wielewaal naar de oostelijke staten van India, waar zich enkele van de meest unieke natuur- en cultuurelementen van het Indische subcontinent bevinden.

De Sundarbans, stroomdelta van de Ganges en Bramhmaputra, zijn de grootste mangrovewouden wereldwijd en beslaan zo'n 10.000 km². 20 jaar terug werden 2600 km² beschermd als tijgerreservaat en naderhand uitgeroepen tot World heritage site. Het gebied bevat de grootste tijgerpopulatie wereldwijd.

Apen, herten, schildpadden en rivierdolfijnen zijn er zeer algemeen en voor Wielewalers is het een vogelparadijs.

Van hieruit trekken we met jeeps naar het Simlipol tijgerreservaat (2750 km²) in de oostelijke provincie Orissa met zijn zeer gevarieerde biotopen, elk met hun eigen rijke en specifieke vogelwereld. Het is een der oudste beschermde natuurgebieden van het land. In de omgeving wonen heel wat vriendelijke en gastvrije tribale stammen.

Dan naar het N.P. van Bhitarkanika, aan de monding van de Brahmani rivier, een beschermd mangrovemoeras van zo'n 650 km²: legplaatsen van zowat de grootste concentraties van zeeschildpadden wereldwijd. Het leger en de kustwacht zien toe op de bescherming van deze dieren en de zoutwaterkrokodillen, die in de delta voorkomen. Verder herten, antilopen, viskatten en hyena's.

Een culturele verpozing voor 2 dagen in Bhubaneshwar: tempelcomplexen van de stad en de zonnetempel te Konark (World heritage resort van Unesco).

Tenslotte een der mooiste graslanden van Azië: het park van Kaziranga langs de oevers van de Brahmaputrarivier: zeer bedreigde populatie van wilde buffels, neushoorns en moerasherten. De populatie Rhinos is tot zo'n 1500 dieren opgelopen. In de rivier en de moerassen komen otters, viskatten en rivierdolfijnen voor, terwijl de vogelwereld in de wintermaanden ook uitmuntend is.

Als afsluiter rijden we vanuit onze lodge naar een vast tentenkamp (met douches en toiletten) in een lyrische omgeving aan de boorden van de Brahmaputra te midden een prachtige en zeer vogelrijke jungle. We gaan er wandelend vogelen, zeer authentieke dorpjes bekijken, de rivier afvaren op uitkijk naar vogels en dieren en de verfrissende nachten worden opgeluisterd met verhalen en een dreupel rond het kampvuur.

Vanaf Ecocamp rijden we naar Gauhati waar we de retourvlucht huiswaarts nemen met het voornemen "tot ziens".

Praktisch

De reis gaat door van 14 februari tot 4 maart '98.

Kostprijs: max. 96.000 F, incl. retourvlucht Calcutta, binnenlandse vluchten, alle verblijven (op basis van 2-persoonskamers), alle maaltijden, transfers, toegangsgelden, jeeps, olifanten- en bootsafaris.

Niet inbegrepen: luchthaventaksen, extra drinks, plaatselijke cameratoelagen, verzekering + annulatiekosten.

Inschrijven door storting van 20.000 F voorschot op rekening 096-2218081-03 van de Wielewaal, met vermelding: Oost-Indiëreis '98'. Max. 15 deelnemers. Een 2-tal maanden voor de afreis is er een informatienamiddag voorzien waarvoor u persoonlijk wordt uitgenodigd.

Verdere vragen: Decler Michel, St. Trudostraat 84, 8310 Assebroek Tel/fax : 050/35 92 47

Overzicht programma

- dag 1 : Brussel ---> Calcutta
- dag 2 : via bus + ferry : Sundarbans
- dag 3 + 4 : Sundarbans
- dag 5 : Sundarbans ---> Simlipol jungle
- dag 6 : Simlipol jungle
- dag 7 : Simlipol ---> Bhitarkanika
- dag 8 + 9 : Bhitarkanika : vogels, fauna van mangrove + schildpadden + krokodillen
- dag 10 : Bhitarkanika ---> Bhubaneshwar
- dag 11 : Bhubaneshwar tempels + Mandankanan biologisch park
- dag 12 : Konark tempel + vlucht Calcutta
- dag 13 : Calcutta-Gauhati ---> Kaziranga
- dag 14 : Kaziranga
- dag 16 : Kaziranga ---> Eco-camp
- dag 17 : Eco-camp
- dag 18 : Eco-camp ---> Gauhati, vlucht Delhi
- dag 19 : retour Brussel

VAN **AZ** ALSCHOLVER EIS TOT

RIETBEEMD JUBILEERT (1987-1997) EN KRIJGT STRAKS BEZOEKERSCENTRUM (GERENOVEERDE ST.-ANTOONHOEVE)

Parking de cocane nabij sanatorium Hoge Buizemont, Gerardsbergen

Vogelbescherming (KBVBV) bestaat 75 jaar...

Zaterdag 20 en zondag 21 september 1997

Officieel gedeelte met sprekers (o.m. U. Libbrecht en D. Draulans, kabinetschef Minister van Leefmilieu Waals gewest, kabinetsmedewerker minister Kelchtermans) en muzikale intermezzo ('t Uitnemen Kabinet', Ronse).

- zaterdag om 11 uur waarna receptie voor genodigden;
- geleide wandelingen in het reservaat (zaterdag om 15 uur en zondag 9u30 tot 15u00);
- koetsentocht (zaterdag namiddag en zondag) + pony- en paardenritjes voor kinderen;
- doorlopend diamontage over het reservaat in de 4 seizoenen;

Ter gelegenheid van
10 jaar Club Exotica:

Jubileumprogramma Natuurreizen 1998

- Zuid-Afrika: Nationale Wielewaalreis (zie elders in dit nummer)
- Oost-Afrika-special: Uganda & Tanzania/Kenia: max. 16 personen voor 15-daagse afreizen op 19/04, 1 & 22/07 en 28/10. Richtprijs: 125.000F.
- Tanzania: 12-daagse reis op 25/04. Richtprijs: 79.500 F
- Mexico: Baja California & Koper Canyon. Onvergetelijke ontmoetingen met Grijs walvissen, cactuswoestijnen en Tarahuamara-Indianen tijdens een spectaculaire treinrit. 9- tot 22-daagse reizen op 31/01, 15/02, 21/03 en 05/04.
- Cuba: 15-daagse ornithologische reis op 28/10. Richtprijs: 70.000 F (min. 8 personen)
- Sri Lanka: 16-daagse natuurreis op 20/02 & 28/10. Richtprijs: 59.500 F (min. 12 personen)
- IJsland: 15-daagse rondreis op 16/06 & 07/07, vanaf 81.500 F
- Schotland & Hebriden: 13-daagse reis op 06/06. Richtprijs: 65.000 F (min. 12 personen).

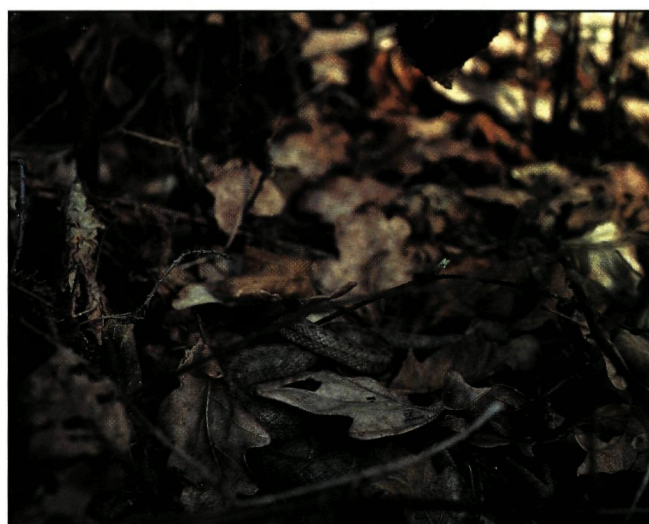
Gedetailleerde programma's zijn verkrijgbaar bij Club Exotica, tel. 03/755 47 48, fax 03/755 47 01).

- vrijlating van gerevalideerde wilde vogels, zaterdag 15 uur;
- ophangen van kerkuilenkast in de Sint-Antoonhoeve;
- eetfestijn zaterdagmiddag en -avond en zondagmiddag (prijs 350 F);
- barokconcert zondagmorgen om 11 uur;
- kleurwedstrijd voor de kinderen;
- natuurzoektocht voor de gehele familie;
- info- en verkoopstand door natuurverenigingen + biologische producten.

Alle donateurs en sympathisanten van de Rietbeemd hartelijk welkom!!!

Meer inlichtingen: de conservators: Godfried Merlevede, 068/33 51 06; Walter Van Der Meulen, 055/21 32 22)

Een makkie

Een slang met volledig gladde schubben... Natuurlijk, ik zei het toch! Een Gladde slang. In Vlaanderen is dit een zeldzaam en bedreigd reptiel dat leeft in de Antwerpse Kempen en in Limburg.

Voor u gesprokkeld

SAMENSTELLING: WALTER BELIS

- In 1970 werd het aantal broedgevallen van Velduil in Frankrijk op een honderdtal geschat. De soort heeft het Centraal-Massief verlaten en is meer naar het noorden verhuisd. Tijdens het broedjaar 1993 werden 38 broedgevallen vastgesteld waaraan 59 tot 96 aanwijzingen van waarschijnlijke broedgevallen moeten toegevoegd worden. Zestien departementen hebben broedgevallen genoteerd tegenover 13 in de periode 1985-89 en 20 in de periode 1970-75. De verspreiding stemt echter niet volledig overeen met de kaartjes van de twee nationale atlassen (Kérautret, 1994 en Yeatman 1976). In tegenstelling tot de vorige jaren heeft de Velduil continentaliserend gebroed. In sommige departementen (Allier, Eure-et-Loire) werden de eerste broedgevallen genoteerd. De aanwezigheid van de Velduil stemde in 1993 volledig overeen met de verspreidingskaarten van kleine zoogdieren zoals Bosmuis, Veldmuis en woelmuis. De meeste broedgevallen deden zich voor in lager gelegen gebieden (< 450 meter), toch werden enkele uitzonderingen genoteerd: in de Doubs hebben 6 koppels gebroed boven de 400 meter en in de Allier heeft men een broedpoging vastgesteld op 950 meter hoogte. Vanwaar die plotse toename? Een eerste overweegbare hypothese was dat de Velduil in Frankrijk zich mee verplaatste met de muizenpopulatie. Maar dan zouden gelijkaardige verschuivingen in andere West-Europese landen ook genoteerd moeten worden. Dit is echter niet het geval. Ook in Frankrijk werden in 1994 slechts 3 broedgevallen genoteerd tegenover 38 in 1993. En dan gaat het nog niet met zekerheid over dezelfde individuen. De wispelturige Velduilen komen waarschijnlijk van veel verder. (Ornithos, 1, 1997)
- De Purperkoet, door Birdlife International als zeldzaam beschouwd in West-Europa, doet het behoorlijk goed in Frankrijk. In de periode 1800-1995 werden 60 gevallen geteld, 14 voor de 19de eeuw en 46 voor deze eeuw; 33 werden in het Middellandse-Zeegebied genoteerd, 75 % van de nationale gegevens in Frankrijk. Eigenaardig genoeg werden 15 gevallen vastgesteld aan de Atlantische kust en Noord-Frankrijk (Somme, Aisne, Eure, Nord, Finistère en Seine-Maritime). Dit in tegenstelling tot het mediterrane statuut van de soort. Misschien zijn enkele gevallen ontsnapte exemplaren, een zevental waarnemingen in de Vendée, de Dordogne, de Landes en de Hautes-Pyrénées zijn zeker in het wild levende exemplaren. In het Middellandse-Zeegebied werd de laatste 5 jaar een absoluut hoogtepunt bereikt. In de periode 1900-1970 werden slechts 4 gevallen, verspreid over 2 departementen, genoteerd tegenover 29 in 6 departementen voor de periode 1970-1995. De aangroei van de soort in Sardinië en Spanje is hier niet vreemd aan. Veel exemplaren zijn afkomstig uit Catalonië waar in 1992 een twintigtal koppels werden uitgezet. De aanhoudende droogte in Andalusië heeft een uitzwerming naar het noorden in de hand gewerkt. (Ornithos, 1, 1997)
- Van het begin van deze eeuw tot 1995 werden 129 gevallen van overwinterende Draaihals in Frankrijk vastgesteld. 95 van de 129 gevallen werden aan de Middellandse Zee opgetekend, verder waren er 22 in de Languedoc-Roussillon, 4 in het zuidwesten en 2 in het Centraal-Massief. Anders uitgedrukt situeren zich 123 van de 129 waarnemingen in de "Midi" of het zuidelijk landsgedeelte van Frankrijk. Meer bepaald zijn 116 noteringen afkomstig uit departement met een zijde grenzend aan de Middellandse Zee. De Bouches-du-Rhône haalt met 60 waarnemingen bijna de helft naar zich toe. De Draaihals overwintert bij voorkeur in de moerassige gebieden aan de Middellandse Zee (76 gevallen of 70,4%), op de tweede plaats (19 gegevens) komen de bossen, met Aleppoden, Zeeden, Steeneik, laag struikgewas en maquis. Terwijl de moerassige gebieden dreigen te verdwijnen is de oppervlakte aan bos van 120 000 ha, in 1850, naar 328 000 ha gestegen in 1991. (Ornithos, 1, 1997)
- Tijdens de winter 1995/96 werd een aanzienlijke toename van Kuifduiker genoteerd in Frankrijk. Een gemiddelde winter telt ongeveer 200 individuen, tijdens de winterperiode 95/96 werden 588 exemplaren geteld. Op de normale overwinteringsplaatsen werd een aangroei vastgesteld: aan de kust van Nord/Pas-de-Calais telde men 79 exemplaren i.p.v. 10 à 20. Enkele departementen in het binnenland scoorden ook goed: Midi-Pyrénées, Mayenne, Yonne, Sarthe, Franche-Comté en Haute-Savoie telden verscheidene exemplaren daar waar men meestal maar 1 individu waarneemt. Andere gebruikelijke overwinteringsplaatsen - de volledige Atlantische kust van de Vendée tot de Aquitaine, met inbegrip van het Ile de Ré en de normaal druk bezochte Charente-Maritime - moesten met schaarse tellingen tevreden zijn. (Ornithos, 1, 1997)
- "Km 33" gelegen ten noorden van Eilat (Israël), verloor 2 jaar geleden reeds één derde van zijn oppervlakte ten gevolge van een landbouwproject. Nu wordt het voortplantingsgebied van de Dunns leeuwerik bedreigd. Het inplanten van een struisvogelboerderij vormt een regelrechte aanslag tegen de Renvogel, de Woestijneleuwerik, de Rosse woestijneleuwerik en de Witbandleuwerik. (Ornithos, 1, 1997)
- De invasie van Pestvogels over West-Europa in de winter 1995-96 ging in Wallonië en Brussel niet onopgemerkt voorbij. In het centrum en het zuiden van het land werden de eerste waarnemingen op 14 januari gedaan, dus vrij laat in vergelijking met de eerste waarnemingen te Oostende (7 januari), Bredene (10 januari) en Duffel (11 januari) (cfr. Mergus, 10, 254 en Oriolus, 62, 23-24). De grootste aantallen in de Ardennen werden vanaf 9 februari waargenomen tot in maart met een hoogtepunt tussen 19 en 25 februari in het Luikse. In het Brusselse en Wallonië werden ongeveer 350 individuen geteld, wat het totaal voor ons land op + 700 brengt. Op de verspreidingskaartjes kunnen 3 assen waargenomen worden. Eén loopt over de provincies Antwerpen en Brabant, een tweede gaat via de provincie Luik, een derde via de kust naar Nord/Pas-de-Calais. De provincie Limburg, het oosten van Brabant en een groot deel van Vlaanderen werden gemeden. (Aves, 3, 1996)
- De eerste exemplaren van de Zwarte ooievaar zijn eind februari in de Ardennen teruggekeerd. Begin maart zijn andere exemplaren aangekomen en begin mei waren er de eerste jongen. De mannelijke ooievaars blijven een twintigtal dagen bij het nest. (Aves contact, 3, 1997)
- In juni stelde de conservator in het Zwin een broedgeval vast van een Noordse stern. Deze noordelijke arctische broedvogel broedde voorheen nog maar zesmaal in ons land. Ze brengen de winter door in Zuid-Afrika, uitzonderlijk zelfs tot in Australië. (Nieuws van het Zwin, 22.7.'97)

50 JAAR WIELEWAAL REGIO LIER: FEESTPROGRAMMA

Wellicht één van de hoogtepunten in het jubileumjaar van de afdeling zal de officiële viering worden met ontvangst ten stadhuize.

Inderdaad op zaterdag 22 november 1997 wordt een delegatie van De Wielewaal en genodigden om 15.00 uur ontvangen op het Lierse stadhuis. Na dit officiële gebeuren met toespraken en receptie gaan we verder vieren vanaf 19.00 uur in het Hof van Aragon te Lier.

Het wordt een feestbanket verzorgd voor alle ingeschreven personen. Alle Regio-Lier Wielewalers, alle zusterafdelingen, de Raad van Beheer, natuurvrienden en officiële instanties zullen op deze viering genodigd worden.

Dit moet één groot Wielewaalgebeuren worden!

Iedereen is welkom op 22 november 1997 in het Hof van Aragon om te genieten van volgend menu:

Aperitief

Bordje van gerookte zalm en heilbot

Roomsoep

Ossehaas met fijne kruiden, assortiment van seizoensgroenten en kroketten

Roomsoezen met vanilleijs et chocoladesaus

Koffie met versnaperingen

Prijs 1000 F per persoon (incl. witte en rode wijn, spawater).

Inschrijven kan door het juiste bedrag over te maken op rekening 000-0606834-02 van Yves Peeters, Antwerpsestraat 120 te 2500 Lier, tel. (03)489 04 57, vóór 1 november 1997.

WIELEWAAL REGIO LIER NODIGT UIT... KUNST IN NATUUR... NATUUR IN KUNST

Het bestuur van Wielewaal regio Lier heeft de eer en het genoegen U uit te nodigen op een benefiettentoonstelling onder het thema 'Kunst in Natuur - Natuur in Kunst'. Deze éénmalige benefietverkoop van meer dan 100 kunstwerken van kunstenaars (vooral) uit de eigen regio, wordt ingericht ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de afdeling.

Een twintigtal kunstenaars van allerlei slag (schilders, houtbewerkers, keramiek, pottenbakker, pentekenaars,...) stellen ieder een vijftal werkjes ten toon waarbij ze een bepaald percentage van de opbrengst van de verkochte werken aan het reservatenfonds van de afdeling Lier zullen schenken.

We kunnen nu al melden dat de percentages die worden afgegaan schommelen van 10 via 40 en 50 tot 100%! Namen als Achilles Cools, Bernadette Melens, Herman Verhoeven, Gerarld Driessens, en nog vele anderen dragen hun steentje bij tot de natuurbescherming OP VOORWAARDE dat u komt kijken en u zich een kunstwerk aanschafft dat voor altijd uw woning zal verfraaien.

Wanneer?

Vrijdag 7 november 1997 om 20 uur: Vernissage.

Zaterdag 8 november: open van 14 tot 18 uur

Zondag 9 november: open van 14 tot 18 uur.

Waar?

In de polyvalente zaal van het St.-Gummaruscollege te Lier, Kan. Davidlaan 4 (zaal van de enige echte Antwerpse provinciale kwis!)

Wielewaal Regio Lier zal u daar 'kunstzinnig' ontvangen!

INTERNATIONALE VOGELKIJKDAG OP 5 OKTOBER IN WESTERLO

Hoor je dat?

Stel je een prachtige natuurwandeling doorheen de Kwarekken voor, met daarbij een Wielewaalvijver van 450 m langs de Netedijk.

Met als thema "Bedreigde vogels in waterrijke gebieden" loont het beslist de moeite om kennis te maken met het Wielewaal-natuurgebied in de Kwarekken te Westerlo.

Vertrek om 9 uur aan de kerk te Westerlo. Gids Jos Van Kerckhoven.

Wielewaal Dubbelloof werkt ook mee aan de 8ste Natuurverzorgings- en gezondheidsbeurs te Westerlo (sporthal Zoerle-Parwijs) op zaterdag 25 oktober (14-18 uur) en zondag 26 oktober (10-18 uur).

Meer info over beide activiteiten bij Wielewaal Dubbelloof 014/54 54 83.

TE KOOP

Stereomicroscoop Euromex Mic 452, perfecte staat, prijs overeen te komen. Meer inlichtingen tel. 09/227 03 08.

TE KOOP

Wegens dubbel gebruik: verrekijker Viking 8-20 x 50 RZ ZOOM. Slechts 1 jaar oud. Prijs overeen te komen. Bellen na 18 uur. Deloddere Wim: 03/774 49 93.

Goed om te weten

EREPRIJS "GRAAF LEON LIPPENS"

De Vriendenkring "Graaf Leon Lippens" richtte in 1996 voor de vierde maal de tweejaarlijkse wedstrijd in. Deze nationale wedstrijd is gericht naar jongeren tussen 17 en 25 jaar, die een bijzondere interesse hebben voor de ornithologie. De keuze van het ornithologisch onderwerp is vrij, maar moet wel betrekking hebben op de natuur van bij ons. Alhoewel boeken en publicaties mogen geraadpleegd worden, moet de studie een persoonlijk en origineel karakter hebben. Het werk mag nog niet uitgegeven zijn. De prijzen, 50.000 F voor Vlaanderen en 50.000 F voor Wallonië, komen uit het saldo van een fonds, bekomen uit schenkingen aan de Vriendenkring naar aanleiding van de onthulling van het borstbeeld van wijlen Graaf Leon Lippens.

De jury bestaat uit Graaf Leopold Lippens, burgemeester van Knokke, de heren Maurice Lippens en Eric Ruysschaert, Walter Roggeman, voorzitter van Natuurreservaten vzw en directeur van het Ringwerk van het KBIN, Henri Franckx, erevoorzitter van De Wielewaal vzw en Guido Burggraefe, conservator van het Zwin-natuurreservaat. Voor Wallonië is er bovendien Professor Ruwet van de Universiteit van Luik.

Voor Vlaanderen werden twee inzendingen beloond met elk 25.000 F. Niettegenstaande de totaal verschillende opvatting, werden beide werken door de jury als even goed beoordeeld.

"Overwinterende Aalscholvers te Overmere-Donk in januari-maart 1995" door Iwein Mauro

De auteur geeft eerst een overzicht van de broedende en overwinterende Aalscholvers in Vlaanderen en Europa. Dan volgt een beschrijving van het Donkmeer en een overzicht van de telmethode. Achtereenvolgens worden dan de resultaten gegeven van het onderzoek:

- slaapplaatsbezetting;
- vertrek en aankomst op de slaapplaats;
- aanwezigheid overdag;
- het Donkmeer als foerageergebied;
- aan- en uitvliegrichting;
- reactie bij menselijke verstoring.

Dit vulgariserend en vlot leesbaar werk wordt besloten met de samenvatting-summary en de referenties.

"Studie van natale depressie bij de Koolmees in een gefragmenteerd landschap" door Marjan De Block

De studie begint met de verklaring van habitatfragmentatie en dispersie. Vervolgens wordt het terrein beschreven, de redenen opgesomd waarom de Koolmees werd gekozen en de doelstellingen vernoemd. Onder Materieel en Methoden worden het vangen en observeren, de manipulatie en de verwerking verklaard. Gemerkte Koolmezen werden gevolgd gedurende de periode augustus 1994 tot maart 1995. Uit de studie blijkt dat juvenielen verder disperseren in een gefragmenteerd landschap dan in een continu habitat. Vrouwtjes trekken verder dan mannetjes. De meeste verplaatsingen gebeuren voor september.

De grondige wetenschappelijke studie wordt besloten met een uitgebreide Bibliografie en vele Bijlagen.

De prijsuitreiking had plaats in het Zwin op zaterdag 14 juni, in de aanwezigheid van de jury en verscheidene persmedewerkers. Guido Burggraefe leidde de feestelijkheid in en Graaf Leopold Lippens deelde de prijzen uit aan de gelukkige winnaars.

Jongeren, die willen deelnemen aan de volgende wedstrijd, moeten hun studie in tweevoud opsturen vóór 31 december 1998 naar de Vriendenkring Graaf Léon Lippens, p.a. Natuurreservaat Het Zwin, Ooievaarslaan 8, 8300 Knokke-Heist.

F. Franckx

KONINKLIJKE ANTWERPSE MYCOLOGISCHE KRING. PADDESTOELENTENTOONSTELLING IN HET PEERDSBOS

De mycologie is de wetenschap die zich bezighoudt met de studie van de paddestoelen. Het is een boeiende wetenschap, ze behelst niet alleen de grote paddestoelen die men aantreft in bossen en weiden doch ook de allerkleinste vormen zoals schimmels en slijmzwammen.

Zwammen zijn noch planten noch dieren, zij vormen een afzonderlijk rijk der fungi. De paddestoel is enkel het zichtbaar gedeelte van een organisme dat in de grond of op afgestorven materiaal, onder de vorm van een kluwen microscopisch dunne draden, groeit. Deze draden noemt men het mycelium of zwamvlok. Er bestaan in onze streken minstens vijf maal meer fungi dan hogere planten en bovendien is microscopische studie dikwijls noodzakelijk.

Wie meer hierover wil weten kan terecht in de lokalen van Kindervreugd in het Peerdsbos, Bredabaan 89 te Brasschaat op zaterdag 10 en zondag 11 oktober 1997, telkens van 10 tot 17 uur. Info: bij de voorzitter F. Dielen, Schawijkstraat 29, 2520 Ranst, tel. 03/353 16 21.

RLVA ORGANISEERT ZIJN VIERDE BOOMPLANTACTIE OP 22 NOVEMBER 1997

Natuur hoort overal thuis, niet alleen in reservaten, maar ook in de eigen tuin. Een gevarieerde inlandse haag met meidoorn, Haagbeuk, Sleedoorn,... oogt zoveel mooier en kleurrijker dan een ééntonige rij blauwe uitheemse sparren.

Een hoogstammige boomgaard is niet alleen prachtig, het is tevens een gezonde en nuttige investering. Als je weet dat één volgroeide hoogstammige appelboom jaarlijks zo'n 200 à 300 kg appels voortbrengt, dan ben je toch overtuigd?

Het aanbod bestaat voor het grootste deel uit fruitbomen en bosplantsoenen met daarnaast nog enkele soorten voor de siertuin. Wat de fruitboom betreft is er gekozen voor sterke en ziekteresistente rassen. Een 40-tal fruitsoorten worden aangeboden (in hoogstam, in halfstam of in beide vormen). Bij de bomen en struiken worden 30 verschillende soorten aangeboden, die eigen zijn aan de streek. Daarnaast worden nog tien boom- en struiksoorten aangeboden, die niet echt streekeigen zijn, maar die de siertuin kunnen opfleuren met een kleur- en geurrijke begroeiing.

De kwaliteit van het plantgoed is gewaarborgd, de prijzen zijn bijzonder voordelig en aantrekkelijk. Folders met bestelbon kunnen aangevraagd worden op het secretariaat.

Op aanvraag wordt een leerrijke plantgids bezorgd, waarin haarfijn wordt uitgelegd hoe je een verantwoorde keuze maakt, hoe je te werk gaat bij het planten en onderhouden van de aangekochten soorten en welke de bijzonderste kenmerken zijn van elke fruitsoort, boom of struik. De plantgids kost 50 F maar deze kostprijs wordt integraal terugbetaald bij een bestelling.

Info: Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen, De Biesestraat 5, 9600 Ronse, tel. 055/20 72 65

TWEDE WANDELZOEKTOCHT DOOR ANTWERPEN "SPEUREN NAAR EEN LEEFBARE STAD"

De Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank organiseert, samen met de Stedelijke Milieudienst een tweede wandelzoektocht in Antwerpen rond het thema 'Speuren naar een leefbare stad' en dit n.a.v. de Antwerpse Milieuweek '97, die loopt van zaterdag 27 september tot en met vrijdag 3 oktober 1997.

Ditmaal ligt het accent op het Sint-Andrieskwartier, een buurt met een eigen verhaal over 'wonen' in de stad. Ook milieu- en natuurthema's als verkeer, lawaai, water, lucht, afval, huisvesting, leegstand, groen in de stad... komen aan bod.

Bedoeling van de wandelzoektocht is met andere, kritische ogen te kijken naar zowel de bedreigingen als de mogelijkheden inzake milieu en natuur in de stad.

Het parcours van de zoektocht, die start aan de Milieubus op de Grote Markt te Antwerpen, en waarvoor ca 2,5 uur dient uitgetrokken, wordt beschreven in een bundel die elke deelnemer ter beschikking krijgt. Deelname aan de wandelzoektocht is gratis. Bovendien kunnen deelnemers meedingen naar mooie prijzen en ontvangen zij een begeleidende brochure.

Info: Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank, Hilde Van den Berge, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, Tel. 03/231 64 48

NATUUREDUCATIEF CENTRUM KALMTHOUT

Op 26 september 1997 om 10 uur opent Dhr. Kelchtermans, Vlaams minister van Leefmilieu en Tewerkstelling, officieel het Natuureducatief Centrum te Kalmthout. Het is een initiatief van de administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL). Het centrum is tevens het bezoekerscentrum voor het recent opgerichte grenspark 'De Zoom - Kalmthoutse Heide'.

Het biedt een permanente tentoonstelling over de Kalmthoutse Heide, een vergaderzaal voor zo'n 50 personen, een labo, een klaslokaal en een documentatiecentrum. Natuurverenigingen en scholen kunnen er terecht voor hun educatieve activiteiten. De tentoonstelling is gratis toegankelijk.

Op 27 en 28 september zijn er opendeurdagen (van 10 tot 16 uur).

Natuureducatief Centrum, Putsesteenweg 129, 2920 Kalmthout, tel. 03/666 12 28, fax 03/666 12 30

EIKENPROJECT '97

Het Eikenproject 1997 wordt georganiseerd door de Vlaamse Bosbouwvereniging vzw en Pro Silva Vlaanderen (vereniging voor natuurgetrouwe bosbouw) met de steun van de Bosboomtelers van Vlaanderen en in samenwerking met Afdeling Bos en Groen van de Vlaamse Gemeenschap.

Met het project willen de organisatoren de kennis en het gebruik van inheemse boomsoorten bevorderen. Met de keuze voor inheemse boomsoorten kan ook in de Vlaamse bossen en houtkanten de natuurwaarde verhoogd worden.

Daarom worden boompjes van inheems, kwalitatief bosplantsoenen aangeboden tegen een kleine prijs aan elke particulier of vereniging die zich inschrijft. Er kunnen dus 100 boompjes, d.w.z. 4 pakketjes van 25 stuks, uitgekozen worden uit vijf verschillende boomsoorten nl. Zomereik, Boskers, Gewone es, Winterlinde en Zwarte els. Alle deelnemers krijgen bovendien een jaar lang de tijdschriften van de Vlaamse Bosbouwvereniging en Pro Silva in de bus. Ter kennismaking krijgt elke deelnemer ook een exemplaar aangeboden van de Wilde lijstebes, onze boom van het jaar.

De deelnemers kunnen hun bestelling komen ophalen tijdens de eerste zaterdag van december op 10 verschillende plaatsen verspreid over het Vlaamse land (exacte info van tijdstip en plaats volgt na inschrijving).

De prijs van het project bedraagt 1600 F. Indien bijkomend boomspiraal besteld worden voor de 100 boompjes (bescherming van de nieuwe aanplanting tegen konijnenvraat) bedraagt de prijs 3.550 F. Het is noodzakelijk vooraf in te schrijven. Meer informatie over het Eikenproject op het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal, Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart, tel. 02/657 93 64 of fax 02/657 57 54.

VOSSENLINTVORM IN ZUIDWESTEN VAN VLAANDEREN EN IN WALLONIE: TIPS OM BESMETTING TE VERMIJDEN

Recent onderzoek heeft aangetoond dat Vossen in het zuidwesten van Vlaanderen, nabij de taalgrens, besmet zijn met de zogenaamde Vossenlintworm, die ook in Wallonië (vooral provincie Luxemburg) voorkomt. Deze lintworm kan, door contact met besmette dieren of met hun uitwerpselen, ook worden overgedragen op huisdieren en op de mens. Het risico op besmetting is niet erg groot, maar omdat infectie zeer ernstige en moeilijk te behandelen kwalen kan veroorzaken, is het toch belangrijk enkele voorzorgen in acht te nemen.

De Vossenlintworm in Vlaanderen

De Vos is, net als alle andere dieren, een gastheer voor tal van ziekteverwekkende organismen zoals virussen, bacteriën en

wormen. Vele daarvan zijn aan één bepaalde diersoort gebonden, maar andere kunnen ook worden overgedragen naar de mens en zijn huisdieren.

Eén van die organismen is een kleine lintworm of de zogenaamde 'Vossenlintworm' *Echinococcus multilocularis*. In de loop van dit jaar werden aan de Universiteit Antwerpen, in samenwerking met het Instituut voor Tropische Geneeskunde, 100 vossenkadavers van verschillende regio's in Vlaanderen, onderzocht op de aanwezigheid van parasieten, waaronder de Vossenlintworm.

Het onderzoek, in opdracht van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, toonde aan dat de Vossenlintworm met zekerheid voorkomt in het zuidwestelijk gedeelte van Vlaanderen, nabij de taalgrens. Waals onderzoek in 1992 en 1995 toonde ook al aan dat de vossenpopulatie in de provincie Luxemburg zwaar besmet is met deze parasiet. Naar alle waarschijnlijkheid komt de lintworm ook in de rest van Wallonië voor.

Hoe verloopt de besmetting?

De Vos kan deze lintworm opnemen door het eten van besmette knaagdieren. De parasiet leeft voort in het spijsverteringsstelsel van de Vos, wordt er volwassen en plant er zich voort. Met de uitwerpselen van de Vos komen de eitjes van de kleine wormen in de omgeving terecht. Ze kunnen er dan door andere dieren, zoals knaagdieren, worden opgenomen samen met de planten die ze eten. In het lichaam van de knaagdieren ontwikkelen deze eitjes zich verder tot een cyste in de lever of in andere organen.

Als een Vos een besmet knaagdier opeet, is de cyclus rond en ontwikkelen zich uit de larvale cyste nieuwe lintwormen die zich vasthechten aan de darm van de Vos. Naast de Vos kunnen ook honden, en in mindere mate katten, besmet worden door het eten van besmette knaagdieren.

Besmettingsgevaar voor de mens

Het gevaar bestaat dat ook mensen op een of andere wijze eitjes van deze lintworm opnemen. Net als bij knaagdieren kan de larve dan een gezwel veroorzaken in de lever of andere organen, waardoor deze niet meer normaal functioneren en er ziekteverschijnselen optreden. De medische behandeling van patiënten bestaat uit chemotherapie en chirurgie, maar is niet zeer succesvol, zodat er een hoog risico is op dodelijke afloop. Daarom is het belangrijk infectie bij mensen te voorkomen door preventieve maatregelen.

Voorzorgsmaatregelen

Zoals bij elke infectieziekte zijn er risicogroepen en gedragingen die de kans op besmetting verhogen. Het spreekt vanzelf dat vooral mensen die rechtstreeks in contact komen met Vossen zoals vossenverdelgers, jagers, dierenopzetters en werknemers in opvangcentra voor dieren gevaar lopen. Voor hun is de belangrijkste voorzorgsmaatregel bij het manipuleren van dode of levende Vossen wegwerphandschoenen te dragen.

Wandelaars en natuurliefhebbers moeten niet ongerust zijn indien ze rekening houden met volgende voorzorgsmaatregelen:

- raak geen uitwerpselen van Vossen aan;
- blijf uit de buurt van vossenholen en zorg er ook voor dat honden ervan wegblijven;
- raak een dode Vos nooit aan met de blote hand;
- eet géén ongewassen bosvruchten die zich op minder dan 70 cm boven de grond bevinden;
- spel rauwe groenten af voor het eten;
- ontworm honden die vaak in de vrije natuur vertoeven, regelmatig (driemaandelijks).

Prof. Dr. Ron Verhaegen, ir. Muriël Vervaeke, RUCA

STICHTING LEEFMILIEU ZET 'GROENE' JONGEREN AAN HET WERK

Meer dan 1500 jongeren, in de leeftijdsklasse 15-25 jaar, met een hart voor de natuur, hebben de voorbije (vakantie) maanden in het Vlaamse land een stuk van hun vrije tijd besteed aan natuurbeheer en landschapszorg. Het beheren of herstellen van waardevolle natuurerreinen, landschappen of landschapselementen is zwaar en arbeidsintensief. De ingrepen beogen niets anders dan de rijkdom en (bio)diversiteit van onze natuurgebieden en landschappen te helpen behouden, herstellen of verhogen, voor nu en later.

De Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank kon in het kader van haar 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg - Editie 1997', die inmiddels voor de 26ste maal werd georganiseerd, na selectie door een onafhankelijke jury, niet minder dan 65 jongerenprojecten bekronen, en betoelagen, waarbij in totaal een bedrag van 1,2 miljoen F wordt verdeeld. Een aantal projecten hadden betrekking op Wielewaalreservaten zoals De Goren (Heist-op-den-Berg), Liereman (Oud-Turnhout), De Bonte Klepper (Rijkevorsel), Winkelsbroek (Turnhout), Bos t'Ename (Ename), Turfmeersen (Moerbeke-Waas) en Panneveel en Salegemkreek (Meerdonk).

Met deze actie wil de Stichting het belangeloze vrijwilligerswerk van jongeren in en ten bate van de natuur stimuleren en tegelijkertijd het natuurbeheer en de landschapszorg in Vlaanderen een extra duwtje in de rug geven.

Voor meer informatie over de Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg en over de bekroonde projecten kan men terecht bij de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231 64 48, fax 03/232 63 98.

UITVOERINGSBESLUIT BESCHERMING LANDSCHAPPEN

Op 16 april 1996 werd het decreet op de bescherming van de landschappen goedgekeurd. Op 3 juni 1997 stemde de Vlaamse regering, op voorstel van Vlaams minister van Leefmilieu Theo Kelchtermans, in met het uitvoeringsbesluit bij dit decreet.

Het besluit regelt de praktische uitvoering wat betreft de algemene beschermingsvoorschriften, de vergunningsprocedure, de inrichting van het register en het herkenningsteken, de samenstelling en werking van de beheerscommissies, de voorwaarden voor opmaak en uitvoering van landschapsbeheersplannen.

De procedure is een praktisch kader dat aangeeft hoe de vergunningsprocedure concreet verloopt voor bijvoorbeeld bossen en bosexploitatie, tuinen en parken, gebouwen en andere constructies.

STUDIEDAG BORGWAL

Op 1 oktober 1997 richt het Orthopedagogisch Centrum Borgwal een studiedag in met als thema "Natuur en volwassenen met een mentale handicap". Men wil een dialoog op gang brengen tussen mensen werkzaam in de natuur en mensen, werkzaam bij personen met een mentale handicap. Wij vinden het meer dan de moeite waard om de handen in elkaar te slaan!

Voor meer info: Borgwal, Leenstraat 31-35, 9890 Vurste, tel. 09/389 04 11, fax 09/384 71 38.

Beenbreek. Reservaat De Liereman. (foto: R. Willockx)

Natuurkalender 1998

Voor het eerst publiceert onze vereniging een natuurkalender. Voor de prachtige foto's mochten wij beschikken over de mooiste opnamen gemaakt door natuurfotografen van onze vereniging.

Door deze natuurkalender te kopen kan u een jaar lang genieten van de sfeervolle en boeiende zichten van onze reservaten en van de planten en dieren die er leven.

Bovendien gaat de opbrengst van deze natuurkalender volledig naar de reservatenwerking van De Wielewaal.

Natuurkalender 1998: 40 x 60 cm, 13 bladen, kleurfoto's op glanzend papier. 250 F + verzendingskosten. Beschikbaar vanaf 1 november.

NME De Wielewaal legt een
wervingsreserve aan

**Educatief
medewerkers (m/v)**

Uw profiel:

- u heeft een diploma hoger of universitair onderwijs;
- u heeft een goede natuurhistorische kennis;
- u heeft zin voor initiatief en kan zelfstandig werken;
- u beschikt over vlotte mondelinge en schriftelijke communicatieve vaardigheden;
- u bent lid van De Wielewaal of JNM;
- u beschikt over een wagen.

Uw functie:

Het uitwerken, organiseren en begeleiden van vormingscursussen voor groepen volwassenen over natuur- en milieuthema's.

Kandidaten sturen hun sollicitatiebrief met c.v. vóór 30 september naar J. Vanheeuverswyn, Burg. P. Ceuterickstraat 18 te 9890 Asper

Texel Birdwatching Center

Wij zijn een professioneel ontmoetings- en informatiepunt voor vogelaars. Het centrum ligt ten noorden van Cocksdorps, op loopstand van vogelreservaten met internationale betekenis waar o.a. Lepelaar, Noordse- en Dwergstern, Velduil en Roodmus broeden.

Op de lijst van 374 soorten, die op Texel zijn vastgesteld, bevinden zich zeldzaamheden als Havikarend, Renvogel, Witstaartkievit, Groene bijeneter en Izabelklauwier.

Wij bieden accommodatie, dagschotels, een bar, informatie, gidswerk, een bibliotheek en fietsenverhuur.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:
Marion de Graaf of Arend Wassink
Texel Birdwatching Center
Postbus 214, 1795 ZG De Cocksdoorp,
Texel - Nederland

Tel. internationaal +32-222316416, lokaal 0222-316416
Fax internationaal +32-222316408, lokaal 0222-316408

BOEKBESPREKINGEN

CLARKE TONY AND COLLINS DAVID: A BIRDWATCHERS' GUIDE TO THE CANARY ISLANDS

De Canarische eilanden vormen zonder twijfel een "must" voor elke ornitholoog, die geïnteresseerd is in de vogels van het West-Palearctisch gebied.

Slechts 92 vogelsoorten broeden op de eilanden. Hier van zijn er 12 soorten ingevoerd, 5 zijn endemisch voor de Canarische eilanden en 2 zijn beperkt tot Macaronesia (de Azoren, Madeira, de Salvage, Canarische en Kaap Verdische eilanden). Verscheidene zeldzame zeevogels broeden op de eilanden en enkele woestijnvogels zijn er standvogel. De combinatie van deze vogels met de spectaculaire landschappen maken een bezoek aan de Canarische eilanden een onvergetelijke ervaring voor elke vogelaar. Bovendien is het er altijd lente.

Voor botanisten zijn de eilanden een absoluut paradijs met meer dan 2.000 plantensoorten, waarvan 500 endemisch. Verder zijn er enkele endemische vlindersoorten, libellen en hagedissen.

De eilanden worden verdeeld in twee groepen. De oostelijke eilanden (Fuerteventura en Lanzarote, met de aangrenzende eilandjes) zijn relatief laag gelegen, droog en bedekt met een halfwoestijn vegetatie. De westelijke eilanden (Gran Canaria, Tenerife, La Gomera, La Palma en El Hierro) zijn hoger gelegen en bedekt met dennen- en laurierbossen. Dank zij de passaatwinden krijgt het noorden van deze eilanden veel regen. De noordkant is dan ook groen en vruchtbaar. Het zuiden van Tenerife en Gran Canaria is droog en dor. Al de eilanden zijn van vulkanische oorsprong.

De originele bewoners, de Guanches, waren verwant met de Berbers van Noord-Afrika. Sinds de 15e eeuw zijn de eilanden Spaans bezit. De naam komt niet van de endemische vogelsoort, maar van de honden (canis is Latijn voor hond), die op de eilanden leefden.

De enige Nederlandse vogelgids, die de meeste vogels van de Canarische eilanden bevat, is "De Vogels van Europa, Midden-Oosten en Noord-Afrika" van Heinzel, Fitter en Parslow. In het Spaans bestaat de "Guia de las Aves de las Islas Canarias" van José Manuel

Zwartbuikzandhoenders in vlucht. (foto: G. Mornie)

Moreno. Een ander Spaans boek is de "Atlas de las aves nidificantes en la Isla de Tenerife" van Aurelio Martin. In het Engels is er "The Birds of the Canary Islands" van Perez Padron. Meest bekend, alhoewel nu verouderd en voorbij gestreefd, blijft het boek "Birds of the Atlantic Islands, Vol. 2: The Canary Islands" van David Bannerman. De reeks is al lang uitgeput en alleen in het bezit van enkele bevoorrechte personen. Voor wie de negendelige serie kan betalen, blijft hét standaardwerk het "Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa" door Cramp et al.

Tenslotte zijn er de vele persoonlijke reisverhalen van de twitchers, die de eilanden bezochten. Deze verslagen handelen uitsluitend over de plaatsen, waar de interessante vogels voorkomen. Elk gebied wordt zorgvuldig en gedetailleerd in kaart gebracht. De twitchers ruilen de verslagen onder elkaar, men kan ze ook bestellen bij Dutch Birding. Voor de Canarische eilanden is dit van nu af aan totaal overbodig. Er is nu een prachtige en volledige terreingids, waar alle gegevens en kaarten instaan. Al wat ik ooit zag en las over de Canarische archipel is opgenomen in het boek van Clarke en Collins. De zeer verzorgde tekeningen en kaarten zijn van Phil Jones.

De gids bevat een lijst van de voornaamste plaatsen voor vogelobservaties. Voor elk gebied is er een kaart, inlichtingen over de toelatingsvoorwaarden, de

beste tijd voor een bezoek en een lijst van de waar te nemen vogelsoorten. Zo mogelijk is er ook informatie over de andere fauna. Vooraf geven de auteurs inlichtingen over bezoek, verplaatsing en verblijf op de eilanden, klimaat, kleding, voeding en gezondheidsvoorschriften.

De eilanden worden beschreven van west naar oost en in volgorde van ornithologische belangrijkheid. Wie Tenerife, La Gomera en Fuerteventura bezoekt, kan op één na alle vogels van de archipel gezien hebben.

Tenerife

Ieder Canarias-reiziger begint met Tenerife. Dit eiland is het gemakkelijkst te bereiken, heeft de grootste oppervlakte en bezit het grootste aantal broedvogels.

Tenerife heeft 4 Canarische endemische soorten: Bolle- en Laurierduif, Vuurgoudhaantje en Blauwe vink, 2 Macaronesische endemische soorten: Berthelot's pieper en Kanarie en één soort, die vooral in Macaronesië voorkomt: de Eilandgierzwaluw. Er komen ook verscheidene interessante zeevogels voor.

Achtereenvolgens worden behandeld het Zuiden (El Medano en Las Galletas), het Noordwesten (Erjos, Masca, Teno Alto, Punta de Teno), het Noorden (Los Realejos, Aguamansa), het Noordoosten (Pico del Ingles, La Laguna, Punta

Hidalgo) en het Centrum (Las Lajas en Visitors Centre van het nationaal park Las Canadas).

La Gomera

Dit eiland bevat volgende specialiteiten: Bolle- en Laurierduif, Eilandgierzwaluw, Berthelot's pieper, Vuurgoudhaantje en Kanarie. Beide duiven zijn gemakkelijker waar te nemen op Gomero dan op Tenerife.

Men bereikt Gomera met de ferry vanuit de haven van Los Cristianos op Tenerife. Tijdens de anderhalf uur durende overvaart krijgt men honderden zeevogels te zien. De voornaamste zijn de Kuhls pijlstormvogel en in mindere mate de Kleine pijlstormvogel en de Bulwers stormvogel. Enkele zeldzamere soorten worden nu en dan waargenomen.

De diepe zee tussen Tenerife en Gomera is een walvisreservaat, waar vooral dolfijnen en Grienden voorkomen. De overtocht alleen al loont een bezoek aan Gomera. Het centrum van het eiland, met als hoogste top Garajonay is een nationaal park. De berg is bedekt met laurierbossen. De beste plaatsen om de Bolle- en Laurierduiven te zien zijn de parking van de Bar La Carbonera op de weg van de havenstad San Sebastian naar Hermigua en de panoramapunten op de weg ten zuiden van het gehucht El Cedro. Er zijn nog wel enkele andere interessante plaatsen, maar deze komen alleen in aanmerking voor personen, die meer dan een dag op Gomera verblijven.

La Palma

Dit eiland heeft dezelfde vogelsoorten als Gomera. Het is het enige eiland van de archipel met Alpenkraaien. Het centrum vormt het nationaal park La Caldera de Taburiente. La Palma is toeristisch nog niet uitgebouwd en krijgt ook weinig bezoek van ornithologen.

El Hierro

Dit is het kleinste eiland van de archipel en het meest westelijk in zee gelegen. Het bezit geen enkele vogelsoort, die men elders niet kan vinden.

Gran Canaria

Ook dit eiland wordt niet vaak bezocht door ornithologen, omdat er geen soorten voorkomen, die Tenerife niet kan leveren. In de pijnboombossen, hoog in het gebergte in het midden van het eiland, komt de tweede ondersoort van de Blauwe vink voor. Andere endemische soorten zijn de Eilandgierzwaluw, de Berthelot's pieper en de Kanarie. De Rotsmus huist in hoog gelegen ravijnen en Kleine kortteenleeuwrik en Woe-

stijnvink komen beide voor in het droge zuidelijk gedeelte van het eiland.

De beschrijving van de biotopen begint met het natuurreservaat Pajonales, gelegen in het midden van het eiland. Interessante plaatsen in het zuiden zijn de lagune La Charca in Maspalomas en het vogelpark Los Palmitos. De vogel-oorden in het noorden, nl. de ravijn van La Aldea en de kaap van La Sardina zijn moeilijk te bereiken. Het dennenbos van Tamadaba daarentegen is gemakkelijk te bezoeken. Los Tilos ten slotte bevat de laatste resten van het laurierbos van Gran Canaria.

Fuerteventura

Dit is het vogeleiland bij uitstek. Het Canarisch paapje komt alleen hier voor. De Kraagtrap is hier talrijker dan in om het even welke andere plaats in de wereld. Andere woestijnvogels, welke redelijk algemeen zijn, zijn de Renvogel, het Zwartbuikzandhoen, de Griel en de Woestijnvink. Aasgieren zijn hier regelmatig waar te nemen. Berthelot's pieper en Kleine kortteenleeuwrik zijn alom aanwezig. De Eilandgierzwaluw komt er voor, maar de Vale gierzwaluw is talrijker.

De beste plaatsen voor woestijnvogels in het noorden zijn de gebieden in de buurt van Corralejo, El Cotillo en La Oliva. Ze worden uitvoerig beschreven in het boek. Corralejo is de grote badplaats in het noorden. In La Oliva ligt een biologisch station, waar Kraagtrappen worden gekweekt om later te worden uitgezet. De meest gekende en drukst bezochte plaats voor het Canarisch paapje is de Barranco de Rio Cabras, gelegen enkele honderden meters ten noorden van de luchthaven.

Het stuwmeer van Los Molinos in het westen is het grootste zoetwaterreservoir van de Canarische eilanden. Het meer en de omgeving zijn een van de beste vogelplaatsen van de archipel. In het oosten van het eiland kan je best terecht even zuidelijk van het toeristisch complex van Caleta de Fuste (El Castillo). Het schiereiland Jandia in het zuiden bezit een grote verscheidenheid aan biotopen, zodat men er alle vogelsoorten van Fuerteventura kan vinden. Hier bevinden zich ook de grootste zandstranden van het eiland, en dus ook de meeste badgasten.

Lanzarote

Dit vulkaaneiland heeft dezelfde vogelsoorten als Fuerteventura, het Canarisch paapje en het Zwartbuikzandhoen uitgezonderd. De Kraagtrap is er eerder zeldzaam. Op de noordelijke kleine eilanden broeden vele zeevogels en Eleo-

nora valken. Vanuit Corralejo op Fuerteventura komt men met de ferry op Lanzarote aan in het haventje van Playa Blanca. De Salinas de Janubio vormen het interessantste vogelgebied in het zuiden. De beste plaats voor woestijnvogels is de zandvlakte ten westen van Tegui. De Riscos de Famara zijn 600 m hoge en 10 km lange kliffen in het noordwesten van het eiland. Ze zijn belangrijker voor roofvogels, vooral voor de Barbarijse valk. Even zuidelijker ligt de Mirador de Haria, recent een goede plaats voor Kanaries.

Timanfaya is het nationaal park van Lanzarote. Dit vulkaanlandschap is interessant voor geologen en toeristen.

Na de individuele beschrijving van de eilanden, volgt een lijst met de bijzonderste vogelsoorten, waaronder de endemische. Er is een uitgebreide bibliografie. De laatste bladzijden zijn gewijd aan de volledige vogellijst, een lijst van de zoogdieren, walvissen en dolfijnen, amfibieën en reptielen, vlin-ders, libellen en waterjuffers.

Deze gids is onmisbaar voor elke ornitholoog, die een van de Canarische eilanden wil bezoeken. Wie het gelezen heeft, zal beseffen dat er behalve badsteden ook heel wat uitzonderlijk natuurschoon op de Canarische archipel te vinden is. Bovendien wordt er nergens meer aandacht besteed aan het natuurbehoud, dan door het bestuur van de eilanden.

Het boek is gedrukt door Prior Ltd en bevat 110 bladzijden, 47 kaarten en 16 vogeltekeningen. De prijs bedraagt 695 F. Het boek is te koop in de winkel van De Wielewaal te Turnhout.

In de reeks "Birdwatchers' Guides" zijn eveneens gidsen verschenen van Marokko, Zuid-Spanje, Gambië en Turkije. In voorbereiding zijn Portugal en Madeira, Israël.

H. Franckx

GEEN INSEKT MAAR EEN INSECT

De ongeveer 1 miljoen geleedpotigen nauwkeurig determineren is een bijna onmogelijke opdracht voor biologen. De vormverscheidenheid binnen deze diergroep is zo groot dat een niet-ingewijde, zeg maar leek, er amper in slaagt te bepalen tot welke grotere groep een gevonden insect behoort.

De uitgeverij Tirion heeft in 1997 2 nieuwe insectengidsen op de markt gebracht. Vooreerst de *Insectengids in kleur* van Gerstmeier. Dit boekje is bijzonder handig om mee te nemen op speurtocht. Het bevat prachtige kleurenfoto's en lijkt - qua opvatting - op de

Vuurwantsen. (foto: Dhr. Vanheule)

Deltas insectengids van Michael Lohmann. Maar men kan moeilijk de Europese insectenfauna, die uit bijna 100.000 bekende soorten met een grote variatie in vorm en grootte bestaat, samenvatten in een zakgids.

Daarom is er de *Nieuwe insectengids* (sic), van Michael Chinery. Het geografisch gebied van deze gids is duidelijk afgeijnd: alle ordes en families die voorkomen ten westen van de lijn tussen Finland en de Noordkust van de Adriatische zee, worden behandeld. Ook veel mediterrane soorten zijn afgebeeld. Er zijn echter geen scherpe lijnen te trekken wat betreft de verspreiding van veel soorten, omdat deze onvoldoende gekend is en individuen vaak buiten het aangegeven gebied voorkomen. Kortom, de beschrijving van mediterrane soorten die uitsluitend in Italië of Spanje voorkomen, valt buiten het opzet van dit boek.

De specialisten onder u zullen toch de *Graellsia isabellae*, die men aantreft in het Spaanse gebergte en sommige delen van de Franse Alpen, en de prachtige Alpenboktor (*Rosalina alpina*), een beschermde soort die in Nederland en België niet meer voorkomt, in deze gids terugvinden. Er werd voor deze soorten een uitzondering gemaakt omdat zij zeer zeldzaam en/of lokaal voorkomen en door hun prachtig kleurpatroon moeilijk over het hoofd kunnen gezien worden. Niemand zal deze drang naar perfectie kwalijk nemen.

Insecten werden meestal in rusthouding afgebeeld. Soorten waarbij de vleugeladering of de vorm van de achtervleugel bepalend is voor een juiste determinatie, werden dan ook in dusdanige positie afgebeeld.

Kenmerken die op het eerste zicht moeilijk waarneembaar zijn, worden in de tekst toegelicht.

Habitat en de tijd van voorkomen staan duidelijk vermeld.

Bij insecten met een volledige gedaanteverwisseling lijken nymfen en larven erg op elkaar. Opvallende rupsen werden in de illustraties naast de volwassen dieren geplaatst. Landbewonende larven en waterbewonende larven en nymfen werden achteraan gegroepeerd. Ander kruiend gedierte zoals pissebedden, miljoenpoten, duizendpoten, mijten en spinnen werden ook apart vermeld omdat beginners gemakkelijk sommige van deze groepen verwarren met insecten.

De langverwachte vertaling en bewerking van *Collins guide to the insects of Britain and western Europe* (London, Collins, 1986), is het resultaat van een team specialisten van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in Leiden. De gids beoogt één van de betere Europese insectengidsen te zijn en is daar blijkbaar ook in geslaagd.

We vinden het origineel maar toch betreuenswaardig dat de uitgeverij Tirion tegelijkertijd een *insectengids* voor beginners lanceert en een *insectengids* voor gevorderden, alsof specialisten taalkundig in 1954 zijn blijven hangen.

Chinery is een goed gestructureerde kwaliteitsgids, zakelijk en overzichtelijk. Handig in gebruik en helemaal niet duur.

Chinery M., *Nieuwe insectengids*, Baarn, Tirion, 1997 (320 blz., 995 F).

Walter Belis

KRIS DECLEER EN MARC LETEN. DE WETTELIJK VERPLICHTE BESTRIJDING VAN DISTELS IN VLAANDEREN. EEN STANDPUNT VAN HET INSTITUUT VOOR NATUURBEHOUD

In tegenstelling tot onze buurlanden is in België de systematische bestrijding van 4 distels (Kale jonker, Krul-, Speer- en Akkerdistel) nog steeds verplicht. Uitzondering wordt slechts gemaakt voor de bestrijding van de Kale jonker in natuurreservaten.

Niet alleen deze 4 distels, maar ook (naam-)verwante soorten, zoals de Blauwe zeedistel (zelfs geen samengesteldbloemige, maar een schermbloemige) en tal van andere organismen die op die planten leven, ondergaan de nadelige gevolgen van deze bestrijdingsplicht. Het wordt tijd dat deze archaïsche wetgeving, mogelijk nog een gevolg van de strijd tegen de tetanos, herzien wordt.

Onlangs werd door het Instituut voor Natuurbehoud een brochure uitgegeven gewijd aan de distelbestrijding in Vlaanderen (Rapport IN 97/13).

In het eerste deel wordt de biologie van voormelde vier soorten toegelicht en hun relaties met andere organismen. In de bijlagen wordt uitvoeriger ingegaan op verspreiding en ecologie van 33 "distelachtigen" in Vlaanderen en op de insectenfauna geassocieerd met distels.

In het tweede deel maken de auteurs een vergelijking met de wetgeving terzake in andere West-Europese landen, lichten ze de historische achtergronden toe van de betreffende wetgeving in

De Wollige distel, één van de 33 "distelachtigen" in Vlaanderen. (foto: L. Kusters)

Vlaanderen en bespreken de problematiek vanuit de moderne landbouw en vanuit het natuurbehoud (soortbescherming, beheer in natuurgebieden).

Tenslotte wordt een aantal conclusies en aanbevelingen gegeven. Zo wordt er op aangedrongen de drie tweejarige soorten (Kale jonker, Krul- en Speerdistel) van elke plicht tot bestrijding te ontheffen. Tevens wordt een vrijstelling van bestrijdingsplicht voorgesteld voor Akkerdistels in wegbermen en in alle beschermde natuurgebieden.

Indien de wetgeving in die zin wordt beperkt, zal dit zeker gepaard moeten gaan met een voorlichtingscampagne naar landbouwers, grondeigenaars, openbare besturen, enz. Hopelijk wordt van één en ander vliegwerk gemaakt.

Wie geïnteresseerd is in deze erg interessante brochure kan ze bestellen bij het Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, tel. 02/558 18 11, fax 02/558 18 05, prijs 250 F, verzending 50 F.

Gie Luyts

DE LIMBURGSE KOEPEL VOOR NATUURSTUDIE NEEMT TOESTAND VAN LIMBURGSE NATUUR OP! LIKONA JAARBOEK 1996.

Deze publicatie geeft een jaarlijks overzicht van het onderzoek van de natuur in Limburg. Een must voor elke natuurgeïnteresseerde.

Meest in het oog springend is de vaststelling van Bert Berten, Filip De Ridder en Luc Vanoppen dat de Limburgse orchideeën de laatste 20 jaar sterk achteruitgingen. Door een vergelijking van de vondsten uit de eerder gepubliceerde Limburgse Plantenatlas met de huidige verspreiding blijkt dat deze tot de verbeelding sprekende planten op 68% van de standplaatsen in vochtige en zure graslanden verdwenen zijn. Het gaat dan vooral over de Gevlekte orchis, de Brede orchis en de Welriekende nachtorchis. Het gebrek aan een gericht beheer lijkt de oorzaak te zijn.

De aantallen watervogels die in de winter in de Maasvallei overwinteren nam dan weer sterk toe gedurende de laatste 17 jaren dat Jan Gabriëls, Filip De Ridder en Luc Crèvecoeur ze tellen. Dit heeft uiteraard te maken met het feit dat door de ontgrinding in de Maasvallei grote waterplassen ontstonden waarop tal van soorten kunnen rusten of voedsel zoeken. Het is vaak mogelijk heel wat van deze plassen met weinig kosten en energie geschikt te maken niet alleen voor de wintervogels die er elk jaar weerkeren maar ook voor tal van broedvogels.

Een van de belangrijkste factoren die er op en rond de plassen dient te heersen is rust. Uit het onderzoek blijkt dat de Maasvallei voor tal van soorten het overwinteringsgebied bij uitstek vormt in de provincie. Het strekt dus tot aanbeveling om te ijveren voor de inrichting van de belangrijkste plassen als natuurgebied. Recreatie en natuurbehoud kunnen op een aantal plaatsen gemakkelijk worden verzoend, maar de jacht dient te worden beperkt.

De visstand in de Demer is dan weer erg gedegradeerd. Uit het onderzoek van Jos Beyens en Daniel de Charleroy van het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer blijkt dat in vergelijking met vroeger in het Demerbekken minstens 11 vissoorten reeds totaal zijn uitgestorven, terwijl er 5 soorten ernstig met uitsterven bedreigd zijn. Er worden ook steeds meer uitheemse soorten aangetroffen. Het effect daarvan op de plaatselijke fauna is nog onbekend.

Op de terril van Waterschei trof Marc Janssen een uiterst merkwaardige spinnefauna aan. Ruim één vierde (176 soorten!) van alle Belgische spinnesoorten werd er in de loop van een drie jaar durend onderzoek aangetroffen. Een aantal zeldzame en, volgens recente Rode Lijsten van Duitsland, "bedreigde" en "sterk bedreigde" soorten komen er voorlopig nog in redelijke aantallen voor. Tevens werden twee nieuwe spinnesoorten voor België gevangen en zelfs één nieuwe soort voor de weten-

schap! In Limburg leven dus nog dieren die totnogtoe onbekend zijn voor de wetenschap!

Nieuw voor Vlaanderen was de kever *Anthaxia salicis* die Luc Crèvecoeur in het natuurreservaat "Het Wik" te Bokrijk vond.

Johan Deville, Roland Dreesen, Michiel Duser en Karel Wouters reconstrueerden de geologische geschiedenis van de Mombeekvallei aan de hand van een tijdelijke, acht meter diepe, bouwput naar aanleiding van de bouw van het waterzuiveringsstation te Wimmertingen. De verschillende macroscopisch zichtbare alsook de microscopisch kleine fossielen wierpen een nieuwe blik op de ontstaanswijze van deze Haspengouwse vallei.

Michiel Duser van de Belgische Geologische Dienst bediscussieert de oorsprong en betekenis van de merkwaardige pijpvormige vuurstenen die werden gevonden bij de Holsteen te Zonhoven.

In totaal bevat het jaarboek niet minder dan 108 artikels en literatuurbesprekingen. Een schat aan informatie over de Limburgse natuur die iedere rechtgeaarde Limburger (en ook daarbuiten!) en natuurliefhebber zal interesseren. De onderwerps- en plaatsindex achteraan zorgen ervoor dat eenieder vlot zijn weg vindt in het meer dan 100 pagina's tellende boek.

Geïnteresseerden kunnen het prachtig uitgegeven jaarboek bestellen door 400 F te storten op rekeningnummer 000-0400447-31 van het Provinciaal Natuurcentrum, Ontvangsten, met de vermelding LIKONA-jaarboek 1996. Voor wie de volledige reeks wil, zijn ook de vorige edities nog in voorraad. Voor meer inlichtingen kunt u steeds terecht bij het Provinciaal Natuurcentrum, Provinciaal Begijnhof, Zuivelmarkt 33 te 3500 Hasse, tel. 011/21 02 66, fax 011/23 50 90.

NOORWEGEN?

Nog pure natuur - ruimte - rust - stilte: weer tot jezelf komen, meer mens worden... Een onvergetelijke ervaring!

Enige intieme, comfortabele blokhutten te huur direct van eigenaar + alle toeristische en wandelinfo op basis van 28 jaar Noorwegen...

Ook gratis unieke, hartveroverende diamontage in overvloeiing - 2 uur - voor groepen van min. 50 pers. Info: 052/30 63 30

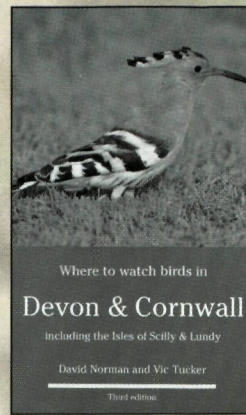
698 F

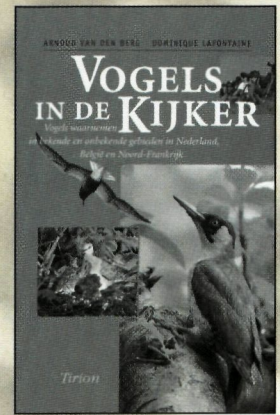
895 F

995 F

995 F

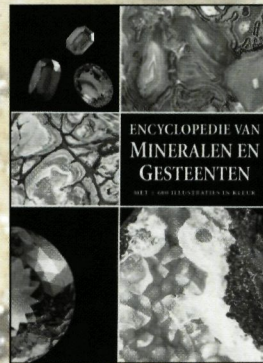
995 F

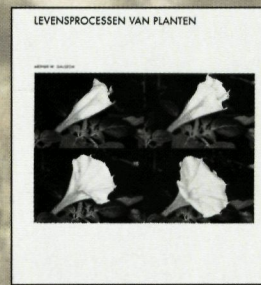
150 F

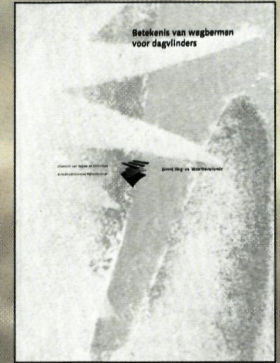
195 F

498 F

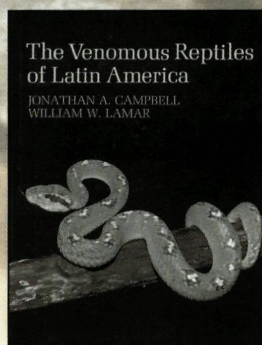
1.495 F

695 F

1.395 F

3.650 F

NIEUWS UIT DE BOEKHANDEL

- Nettleship D.M., Burger J. & Gochfeld M.; 1995; *Seabirds on Islands - Threats, Case studies and Action plans* (Birdlife Conservation Series n° 1), Birdlife International; 318 blz.; 1.895 F
- Galston A.W.; 1997; *Levensprocessen van Planten*; Natuur & Techniek; 240 blz.; 1.495 F
- Scheuchl E. & Schmid-Egger C.; 1997; *Illustrierte Bestimmungstabellen der Wildbienen Deutschlands und Österreichs - Band 3: Andrenidae*; Scheuchl; 180 blz.; 1.395 F
- Verhulst A.; 1995; *Landschap en landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*; Gemeentekrediet; 191 blz.; 2.450 F
- Campbell J.A. & Lamar W.W.; 1993; *The Venomous Reptiles of Latin America*; Cornell University Press; 425 blz.; 3.650 F
- Mitchell A. & Wilkinson J.; 1996; *Bomengids - Kennen en herkennen - 600 soorten naald- en loofbomen met 2.400 afbeeldingen in kleur*; Tirion; 272 blz.; 895 F
- U.M. Glutz Von Blotzheim & K.M. Bauer; 1997; *Handbuch der Vögel Mitteleuropas: band 14/I: Passeriformes (5. Teil), Passeridae, Band 14/II: Passeriformes (5. Teil), Fringillidae, Band 14/III: Passeriformes (5. Teil) - Emberizidae*; Aula-Verlag; 1966 blz.; 14.495 F
- Matter J.R.; 1994; *Where to Watch Birds in Yorkshire and North Humberside*; Helm; 293 blz.; 895 F
- Norman D. and Tucker V.; 1997; *Where to watch Birds in Devon & Cornwall, including the Isles of Scilly & Lundy*; Helm; 341 blz.; 995 F
- Geogids Wellen. 1997; *Georeto*; 128 blz., 195 F
- Eisenreich W.; 1996; *Dieren- en Plantengids voor onderweg - Familie-natuurgids*; Tirion; 398 blz.; 698 F
- Walters M.; 1997; *Complete Checklist van de vogels van de wereld*; Tirion; 351 Blz.; 995 F
- Urban E.K., Fry C.H., Keith S.; 1997; *The Birds of Africa, Volume V*; Academic Press; 669 blz.; 6.495 F
- Moore D.; 1997; *A Birdwatching Guide to Florida*; Arlequin Press; 71 blz.; 650 F
- Palmer M.; 1997; *A Birdwatching Guide to Southern Spain*; Arlequin Press; 91 blz.; 595 F
- Koolker G., Buckow C.V.; 1997; *Der Kiebitz. Flugkünstler im Offenen Land*; Aula-verlag; 144 blz.; 895 F
- Bink F.A.; 1996; *Betekenis van wegbermen voor dagvlinders*; Dienst Weg- en Waterbouwkunde; 108 blz.; 695 F
- Monroe B.L. JR., Sibley C.G.; *A World Checklist of Birds*; Yale University Press; 393 blz.; 1.195 F
- Kourimsky J.; 1997; *Encyclopedie van mineralen en gesteenten*; Zuidboekproducties; 256 blz.; 498 F
- Van Den Berg A., Lafontaine D.; 1997; *Vogels in de kijker. Vogels waarnemen in bekende en onbekende gebieden in Nederland, België en Noord-Frankrijk*; Tirion; 216 blz.; 895 F

Openingsuren Wielewaalwinkel: dinsdag tot zaterdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur.

OPEN CONSERVATORDAG TE LIER ZATERDAG 20 SEPTEMBER 1997

Thema: begrazing

- 09.00 uur Onthaal met koffie
- 09.30 uur Verwelkoming door de dagvoorzitter
- 09.35 uur Daniël Josten, AMINAL, afdeling Natuur. *Het inzetten van Heck-runderen voor begrazing.*
- 10.15 uur Dirk Geysels, conservator De Liereman. *Ervaringen met pony's en andere grazers.*
- 11.00 uur A. Raskin, Veterinaire Dienst Ministerie van Landbouw, *Wetenschappelijke voorschriften en gezondheidsaspecten bij het houden van dieren.*
- 11.45 uur Marc Vermeylen, voorzitter Wielewaal-afdeling Lier. *Natuurbeheer in de Steenbeemden te Emblem.*
- 12.30 uur Middagpauze met broodjesmaaltijd
- 14.00 uur Wandeling in de Steenbeemden te Emblem, bezoek aan het begrazingsproject met Heck-runderen en demonstratie van het gebruik van trekpaarden voor beheerswerken (door Markus Renders).

De conservatordag gaat door in het Sint Gummaruscollege, Kan. Davidlaan 4 in Lier. Het is een initiatief van De Wielewaal, maar staat ook open voor conservators van andere terreinbeherende verenigingen. Inschrijven is verplicht.

Deelnemers aan deze dag kunnen 's middags een gevarieerde broodjesmaaltijd nuttigen tegen zeer democratische prijs. Inschrijven vóór 10/9 op rekeningnummer van Wielewaal, regio Lier: 000-0606834-02 van Y. Peeters, Antwerpsestraat 120, Lier met vermelding "conservatordag" + naam.

Wat krijgt U te smullen? Ten eerste een kom Lierse soep op grootmoeders wijze, vervolgens twee belegde broodjes (kaas en hesp) en U sluit af met een lekkere rijstap met bruine suiker (zonder gouden lepeltjes). Dit alles voor de ronde som van 200 F. Wel op voorhand inschrijven... anders ga je honger lijden. Uiteraard is er ter plekke tegen betaling allerlei drank en de bekende Lierse Wielewaalspeculaas te verkrijgen om de gaatjes te vullen.

Adres: Voormiddag: Sint-Gummaruscollege (Polyvalente zaal), Kan. Davidlaan 4, 2500 Lier.
Namiddag: Taverne Badhuis, Emblemseweg 73, 2560 Kessel.